

MAX BROD

Max Brod

1884-1968

BUNDESKANZLERAMT ÖSTERREICH
KUNST

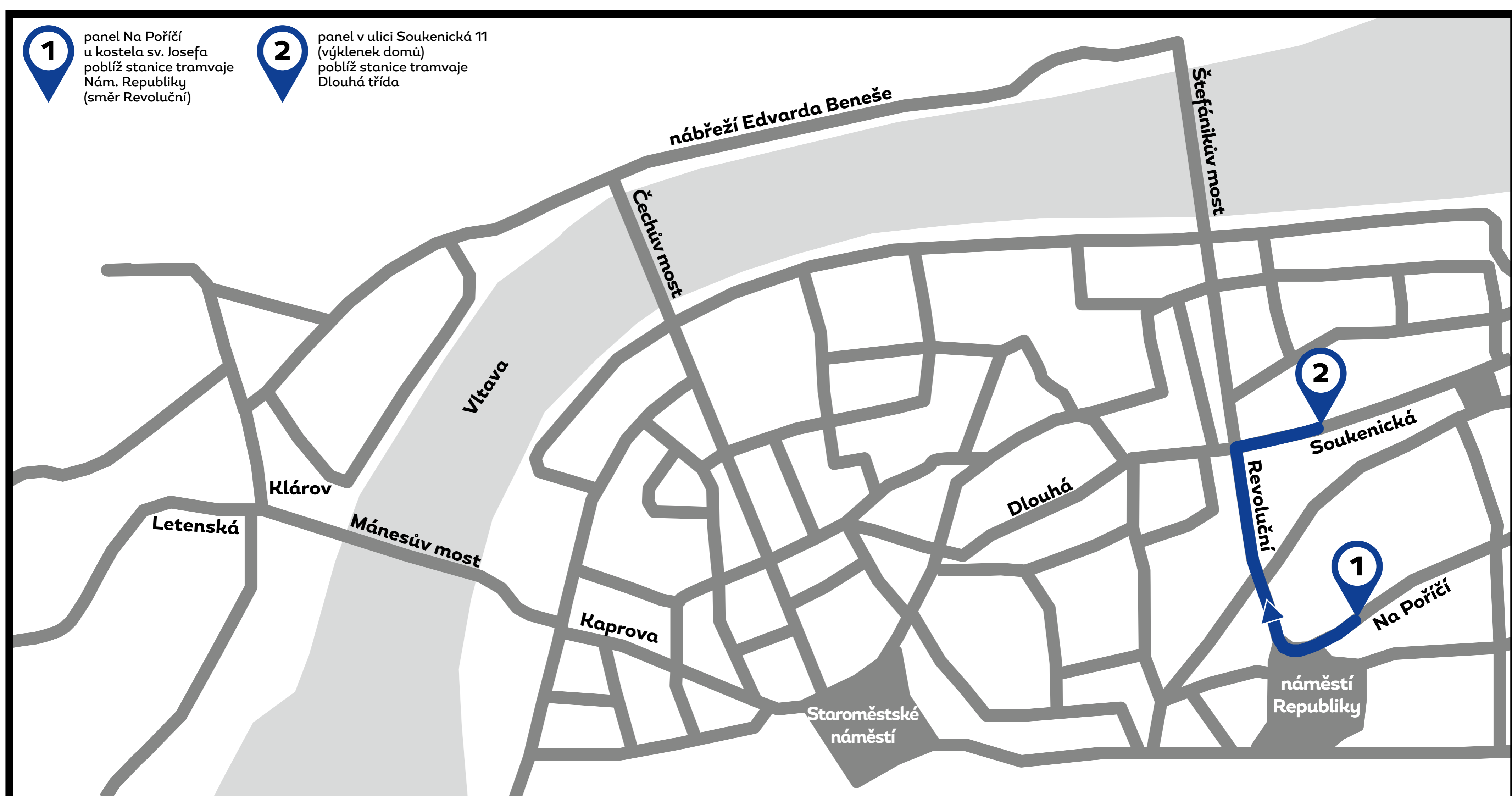
Státní fond kultury ČR

Zuzana a Eugen Brikciusovi
zvou na plakátovou výstavu

Max Brod

slovem i obrazem,

na kterou poskytly grant
Městská část Praha 1,
Státní fond kultury České republiky
a Spolkové kancléřství ve Vídni.

Připravila: Zuzana Brikcius
Grafická úprava: Markéta Zahradková
Celou výstavu si lze prohlédnout na: www.brikcius.eu

MAX BROD

MAX BROD

27. 5. 1884, Praha, Rakousko Uhersko – 20. 12. 1968, Tel Aviv, Izrael. Spisovatel, překladatel, esejista, novinář, dramaturg, skladatel, libretista, politický teoretik, sionista, přítel a propagátor Franze Kafky, objevitel a podporovatel Jaroslava Haška, Leoše Janáčka, Friedricha Torberga a dalších světu neznámých talentů různých uměleckých disciplín. Pocházel z pražské židovské rodiny.

Stará rakouská Praha bylo město, kde mezi sebou nepolemizovali jen jednotlivci, ale kde se vzájemně potíraly tři národnosti: Češi jako většina, Němci jako menšina a Židé jako menšina v lůně této menšiny. Situace přitom byla ztížena tím, že pojmové vymezení židovství (národnost, nebo náboženství – či obojí zároveň) nebylo zdaleka ještě ustáleno a že se stále víc Židů přiklánělo k Čechům. O těchto a podobných těžkostech jsme my, mladí lidé dospívající kolem roku 1900, mnoho přemýšleli – neboť sám život nás už problémem dvou řečí stavěl v otázkách kultury před rozhodnutí, jichž obyvatelé jednojazyčného prostředí bývají ušetřeni. Praha, město tří národností, Praha, město polemické.

Max Brod – Život plný bojů

MAX BROD

Otec Adolf Brod byl zástupcem bankovního ředitele v Praze a matka Fanny, roz. Rosenfeld, se narodila v severočeské Smržovce. Otcovi předci, mezi nimiž byli rabíni a hudebníci, žili tři sta let v Praze. Kolem roku 1900 žilo v Praze kolem 415 tisíc Čechů, z nichž hovořilo 35 tisíc německy a 25 tisíc z nich bylo Židů.

1 Rodiče Maxe Broda: Adolf Brod a Františka Brodová

2 Zleva Otto Brod a Franz Kafka

3 MB se léčil s kyfózou v göggingenském sanatoriu

Otce ctíl a miloval, své ztřeštěné matky se bál, byl jí ovšem vděčný, že mu v dětství svou tvrdošíjností a obětavostí pomohla překonat těžký fyzický handicap.

MAX BROD

MB vyrůstal v pražské Skořepce se svým bratrem Ottou (1888–1944, zavražděn i se ženou Theou a dcerou Marianne v koncentračním táboře Osvětim), klavíristou, spisovatelem, a sestrou Sofí (1892–1963), která se zachránila i se svým manželem Maxem Friedmannem emigrací do USA.

- 1 Od roku 1899 bydlel MB i se svou rodinou v domě U Mladých Goliášů ve Skořepce
- 2 Bratr Otto Brod
- 3 Ottova manželka Thea Brodová
- 4 Inzerát o hledané neteři MB
- 5 Ottova dcera Marianne Brodová

BROD MAX

FRANZ WERFEL

Německy píšící židovský spisovatel, básník, dramatik a scenárista.

Byl členem skupiny

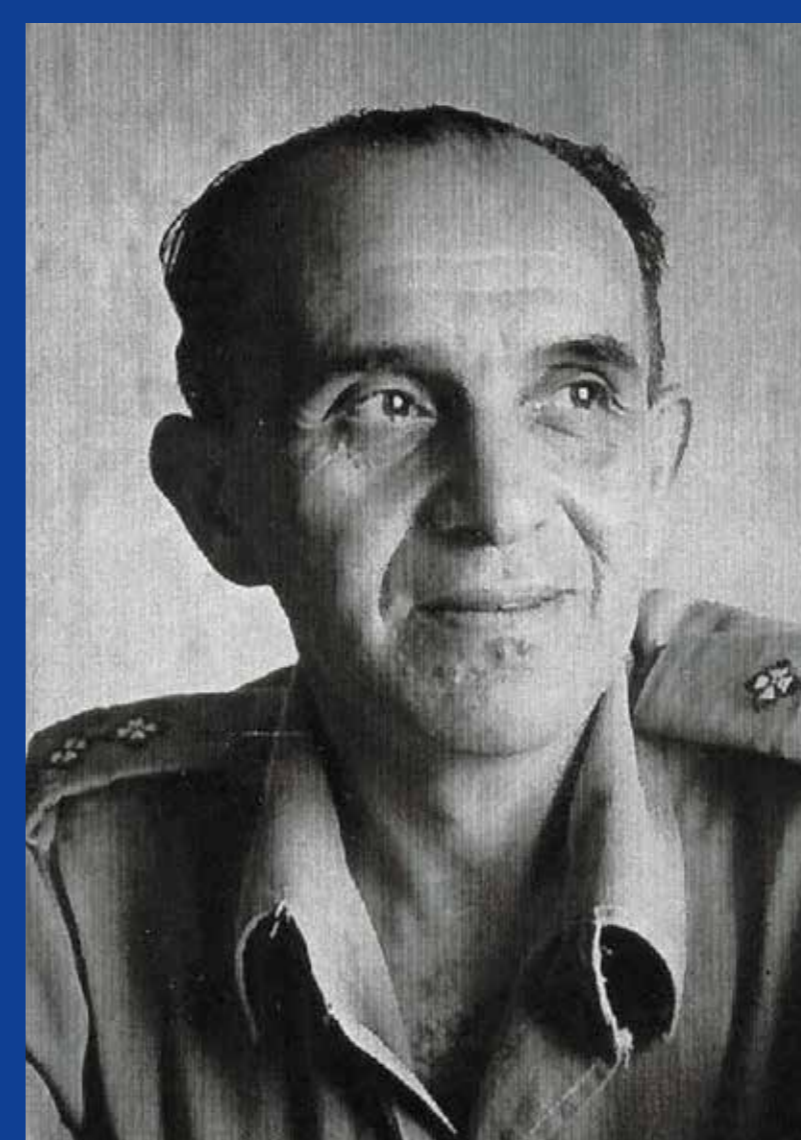
spisovatelů Pražský kruh.

PAUL KORNFELD

Německý spisovatel a dramaturg původem z Prahy. Svou tvorbou je řazen k okruhu autorů tzv. pražské německé literatury.

MB studoval na gymnáziu ve Štěpánské ulici v Praze, kde se seznámil a později spřátelil s básníkem Franzem Werfelem (1890–1945, zemřel v emigraci v Kalifornii), s esejistou a literárním kritikem Paulem Kornfeldem (1889–1942, zavražděn v koncentračním táboře v Lodži), s Willy Haasem, publicistou a filmovým kritikem (1891–1973, zemřel v německém Hamburku).

WILLY HAAS

Německý vydavatel, filmový kritik a scenárista.

Byl mj. členem poroty na 8. mezinárodním filmovém festivalu v Berlíně.

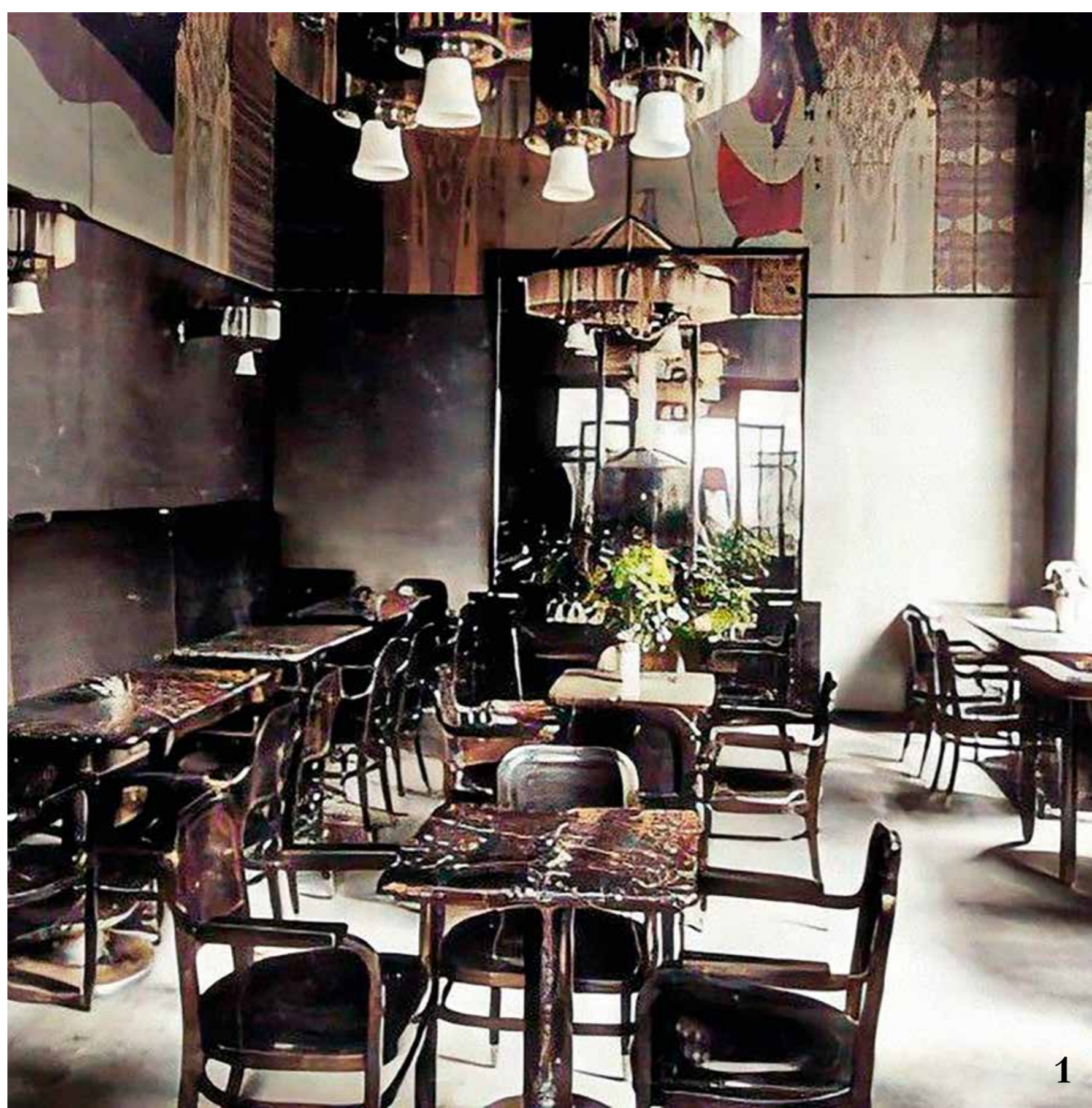
- 1 Německé státní reálné gymnázium v Praze
- 2 Muži zleva doprava: Willy Haas, Paul Kornfeld, Emil Utitz, Hugo Steiner. Praha, 1935

Spisovatel Karl Kraus se Praze posmíval: „Werfluje to, broduje to, kafká to a kischuje to.“ („Es werfelt und brodeln, es kafkat und kischt.“)

Přátelé a budoucí kolegové Franz Kafka, Hugo Bergmann, Felix Weltsch a Hans Kohn navštěvovali německé státní gymnázium na Staroměstském náměstí. Všichni se stali součástí legendárního literárního Pražského kruhu, kterému MB dominoval.

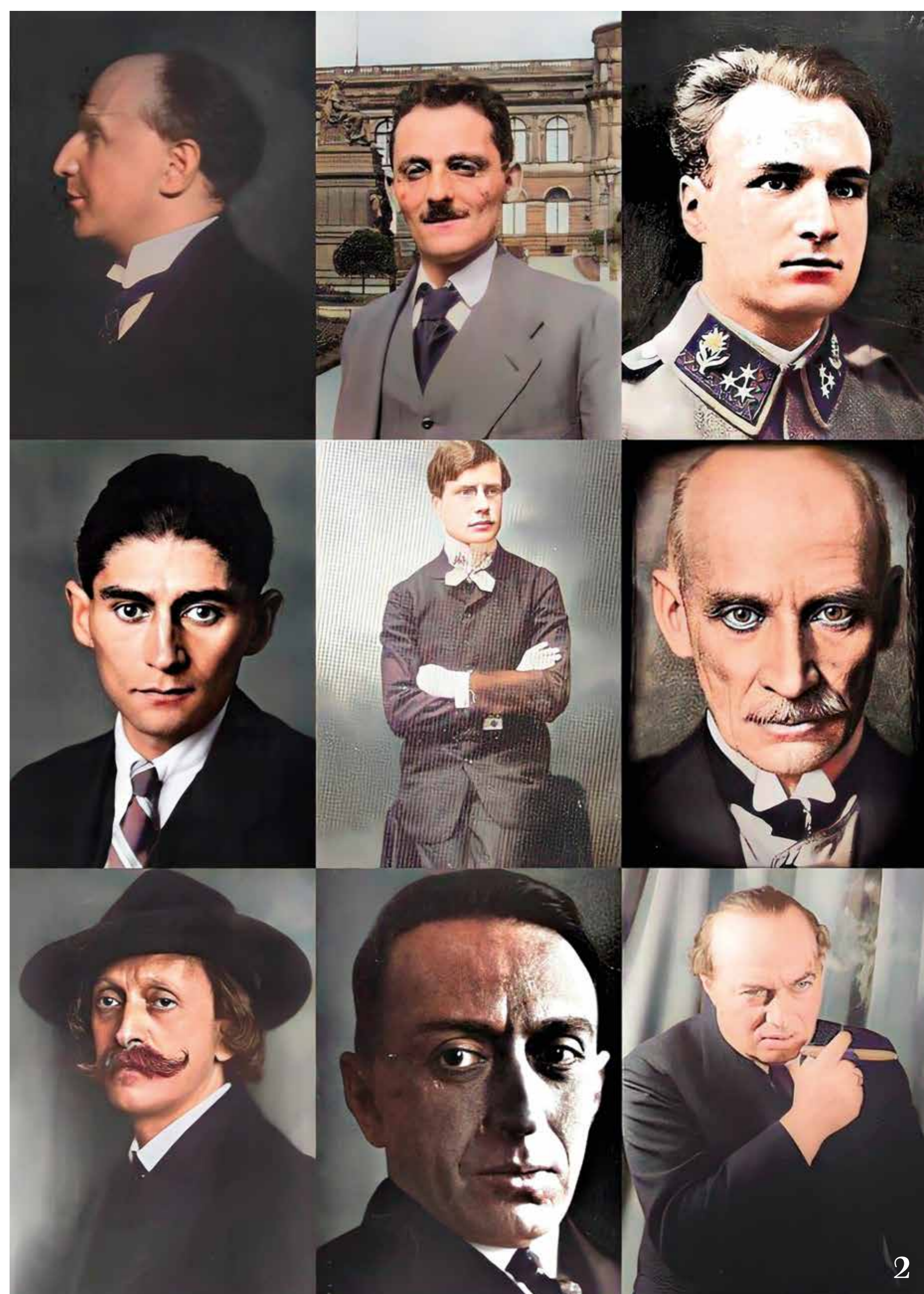

MB promoval na Právnické fakultě Německé univerzity v Praze (1907). V roce 1909 se setkal ve studentském spolku Bar Kochba se židovským filozofem a spisovatelem Martinem Buberem, který ovlivnil jeho přístup k židovství.

Když jsem se s Werfelem seznámil, ještě neměl zveřejněnu ani řádku. Willy Haas, jeho věrný Pylades a spolužák, mi přinesl několik Werfelových básní, které mě okamžitě nadchly. Pak přivedl jeho. Když Werfel recitoval (jako vždy z paměti) své verše, byl jsem naplněn bouřlivým obdivem. Zdálo se mi, jako bych právě naslouchal homérovskému pěvci, božskému rapsódovi, z něhož promlouval vyšší hlas.

Max Brod - Pražský kruh

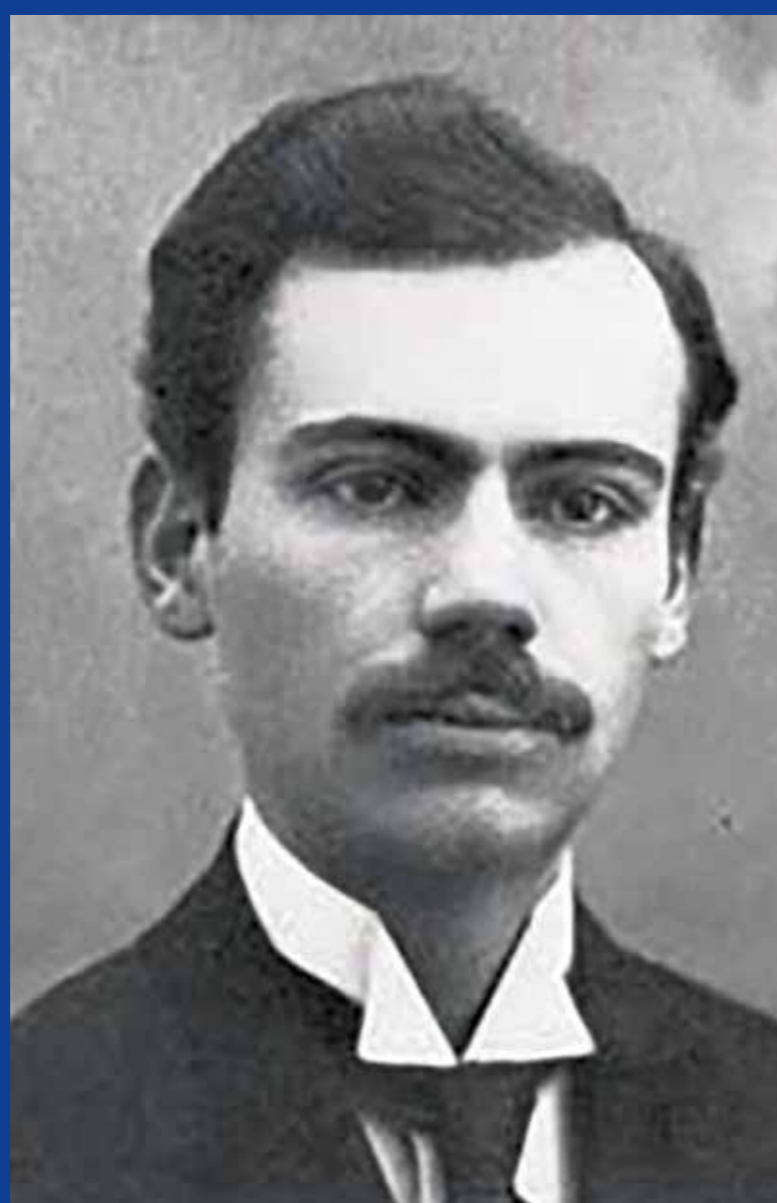

- 1 Interiér Café Arco v roce 1907, kde se scházeli členové literárního Pražského kruhu.
- 2 Členové Pražského kruhu: Oskar Baum, Max Brod, Franz Janowitz, Franz Kafka, Paul Leppin, Gustav Meyrink, Hugo Salus, Ernst Weiss, Franz Werfel.
- 3 Pražská sionistická studentská organizace Bar Kochba, únor 1913. Předseda Hans Kohn sedí přímo za stolem.

MAX BROD

FELIX WELTSCH

(1884–1964)

Česko-izraelský novinář, spisovatel, filozof a knihovník, člen Pražského kruhu a jeden z nejvlivnějších sionistů v Čechách.

HANS KOHN

(1891–1971)

Historik, filozof, teoretik, pedagog. Pocházel z pražské německo-židovské rodiny a byl členem sionistické organizace Bar Kochba.

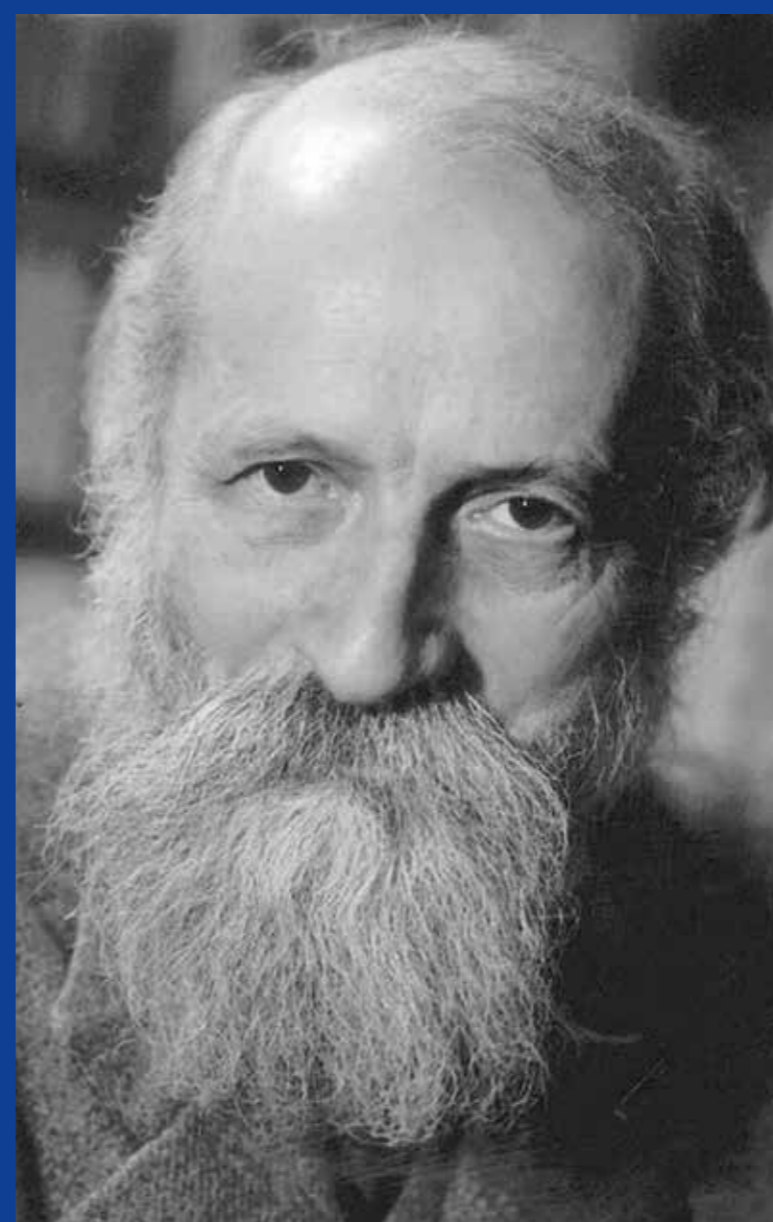
Původní Právnická fakulta Univerzity Karlovy, kde MB studoval.

Praha, 27. května 1911

Můj milý Maxi, máš dnes narozeniny, ale já Ti neposílám ani tu obvyklou knihu, bylo by to jen zdání dárku; vždyť já už ani nejsem s to darovat Ti knihu. Píšu jen proto, že mám tolik zapotřebí být dnes na okamžik, a třeba jen tímto lístkem, ve Tvé blízkosti, a nářkem jsem začal proto, abys mě hned poznal.

Tvůj Franz

Od roku 1910 se MB angažoval v sionistickém hnutí. V roce 1918 se stal viceprezidentem Židovské národní rady a při té příležitosti se setkal s prezidentem Tomášem G. Masarykem.

MARTIN BUBER

(1878–1965)

Židovský filozof náboženství a překladatel rakouského původu. Podílel se na sionistickém hnutí a zasazoval se o vyrovnání s palestinskými obyvateli Izraele.

THEODOR HERZL

(1860–1904)

Zakladatel politické formy sionismu, hnutí za vytvoření židovské domoviny. V svém spisu *Židovský stát* (1896) tvrdil, že židovská otázka je

politickou otázkou, kterou má vyřešit světová rada národů. Zorganizoval Světový sionistický kongres, který se sešel ve švýcarské Basileji v srpnu 1897, a stal se prvním prezidentem Světové sionistické organizace. Byl neúnavným organizátorem, propagátorem a diplomatem, který měl mnoho co do činění s přeměnou sionismu v politické hnutí celosvětového významu.

MAX BROD

- 1 Manželka MB Elsa Brodová
- 2 Kniha Prager Tagblatt o každodenním životě redaktorů

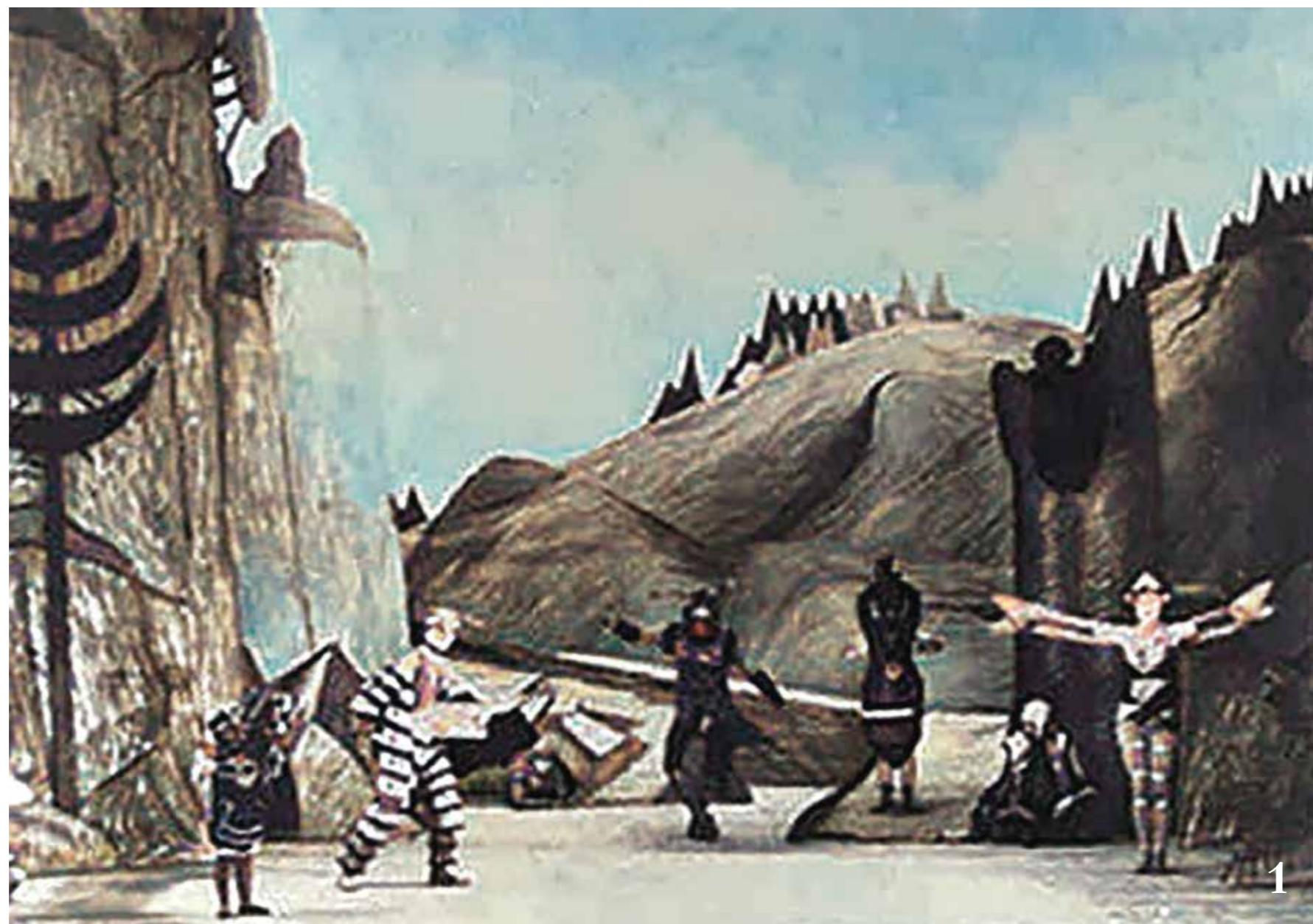
V roce 1913 se oženil s Elsou Taussigovou (1883–1942). Manželství zůstalo bezdětné. Do roku 1927 byl úředníkem Poštovního ředitelství v Praze. Do nucené emigrace (1939) pracoval jako literární a umělecký kritik v deníku *Prager Tagblatt*.

Milena Jesenská, přítelkyně Franze Kafky
 Paní Milena Jesenská byla vynikající spisovatelka, ostatně nebyla ve své rodině jediná; o druhé autorce stejného příjmení, která nemýlím-li se, byla její tetou, se v našem kruhu mluvívalo odmítavě pro její česky šovinistické, šosácké smýšlení. Naproti tomu Milena byla pravidelnou spolupracovnicí pražského liberálního deníku *Tribuna*, listu, který založili Židé česky cítící, tedy radikální asimilanti a odpůrci sionismu; stal se z něj literárně velice uznávaný orgán, s nímž spolupracovalo mnoho nejlepších českých autorů. Milena v tomto listě dlouhou dobu, aspoň vždy v neděli, uveřejňovala články, které posílala z Vídně. Dosud vidím, jak nedočkavě Kafka běží k stánku s novinami, aby se podíval, jestli je v novém čísle něco od Mileny. Milena psala zprávy o životě ve Vídni, společenské causerie, také informace o knihách, o dámské módě, o denních událostech, dále obecné psychologické úvahy – Kafka nenalézal dost pochvalných slov, aby vyzvedl jemnost, živost, stylistickou uvolněnost těch článků, které rád srovnával s dopisy a cestopisnými črtami Fontanovými, což byl jeden z jeho oblíbených autorů. Také mi pokaždé z novin, které pravidelně kupoval, předčítal dlouhé partie; přiznám se, že na mne nic z těch vychvalovaných líčení neudělalo zvláštní dojem, že mi nic neutkvělo v paměti. Ale vina je možná na něm. A někdo by si měl dát práci a vyhledat, shromáždit tyhle Mileniny žurnalistické práce; neboť Kafkova velká literární úcta se jistě nezakládala jen na tom, že ji měl rád, ale i na objektivním ocenění Mileniných spisovatelských kvalit.

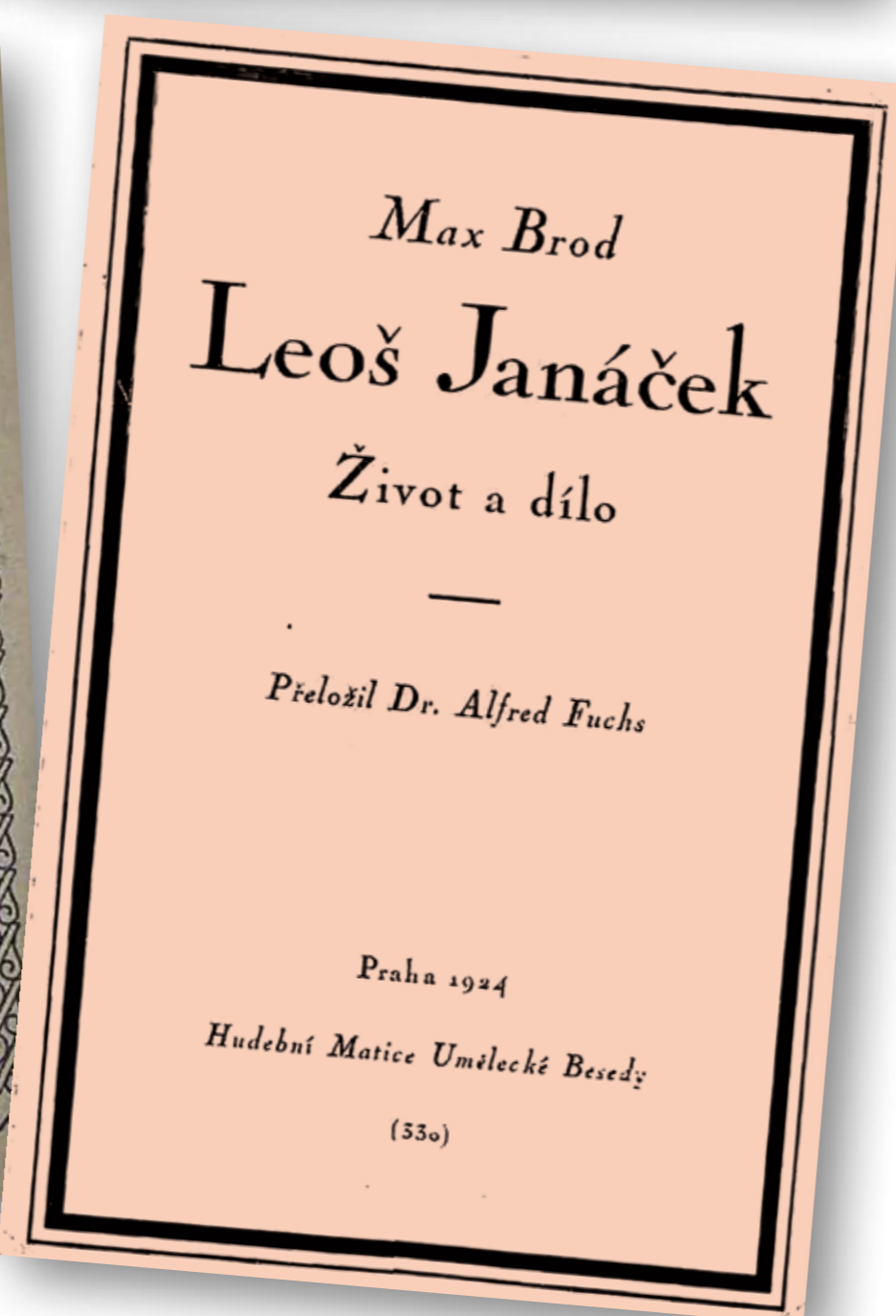
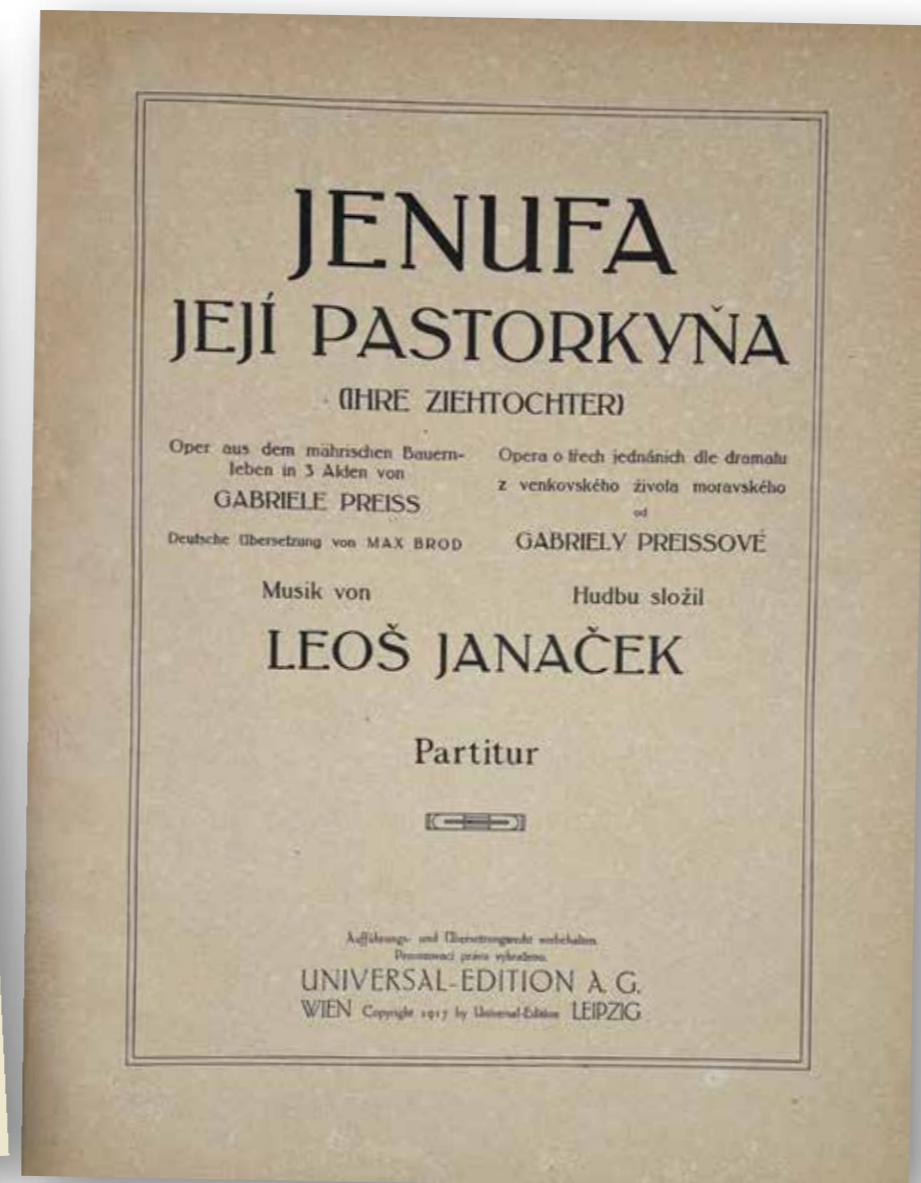

MAX BROD

MB mluvil výborně česky, překládal do němčiny operní libreta pro Leoše Janáčka (*Její pastorkyně – Jenůfa, Liška Bystrouška*), jehož neúnavně podporoval a kterému dopomohl ke světové slávě.

1 Fotografie z představení Příhody lišky Bystroušky, 1925
2 Leoš Janáček se svou ženou Zdenkou v roce 1881

Tak jsem se stal objevitelem Janáčka pro mimočeský svět a přeložil jsem mnoho jeho písní a sborů, cyklus písní, Zápisník zmizelého a všechny jeho opery až na jedno dílo z pozůstalosti, které vyšlo teprve mnohem později („Osud“), a na „Broučka“, protože se v jedné scéně velebí válka. Ale hudba tohoto „Broučka“ je obzvláště žhavá a svérázná; byla to těžká oběť, kterou jsem přinesl svému pacifistickému přesvědčení. Dnes toho skoro lituji... Max Brod - Život plný bojů

Boj za operu „Její pastorkyňa“ (které jsem dal název „Jenufa“) a za prosazení Janáčkovy hudební osobnosti jsem zahájil uprostřed první světové války; můj rozhodující článek, ve kterém jsem upozornil mimočeský svět na „Její pastorkyňu“, vyšel pod titulkem „Český operní skvost“ 16. listopadu 1916 v berlínské „Schaubühne“, později přezvané na „Weltbühne“. Roku 1916 byl Janáčekův význam mezi Čechy trapným způsobem popírán a mimo okruh krajanů nebyl Janáček vůbec uznáván. Za hranicemi rakouských zemí s českou většinou (Čechy, Morava, Slezsko) se o Janáčkově nevědělo.

Max Brod - Život plný bojů

Zrovna tak rozeznal geniální dílo, v té době ještě neznámého Jaroslava Haška. *Dobrého vojáka Švejka* přeložil do němčiny, zdramatizoval a uvedl na německé scéně. Díky svým bohatým kontaktům proslavil ve světě i Jaroslava Haška. Brod se vyznačoval intuicí, jak rozeznat pravé umění, ať v literatuře nebo v hudbě.

SOEBENERSCHIENEN

Der größte Bucherfolg des Jahres

Das tschechische Original in hunderttausenden Exemplaren verbreitet:

Jaroslav Hašek:

Die Abenteuer des braven Soldaten Schwejk während des Weltkrieges

Deutsch von Grete Reiner

Mit 25 Originalzeichnungen von Josef Lada

Die humoristische Abrechnung mit dem Weltkrieg

Max Brod über die Bedeutung des Schwejk: Die Leistung Hašeks ist — mag er auch vielleicht selbst nicht darum wissen — höchsten Ranges. Mehr kann ein Künstler nicht wollen: Eine Gestalt, aus den dunkelsten Tiefen des Volksgeistes hervorgestiegen und fast unmittelbar vom Volk als echt erkannt, in sein Bewußtsein übergehend — es ist fast als sicher anzunehmen, daß ein solches Gebilde nicht nur für sein Volk Unaussprechbares andeutet, sondern nebstdem irgend etwas mit den geheimsten Existenzgrundlagen alles Menschlichen zu tun hat.

Preis broschiert Kč 28.—, gebunden Kč 42.—

Zu beziehen durch alle Buchhandlungen oder direkt durch den 3592

VERLAG A. SYNEK, PRAG VII.

Odkaz na výstavu Jaroslav Hašek

1

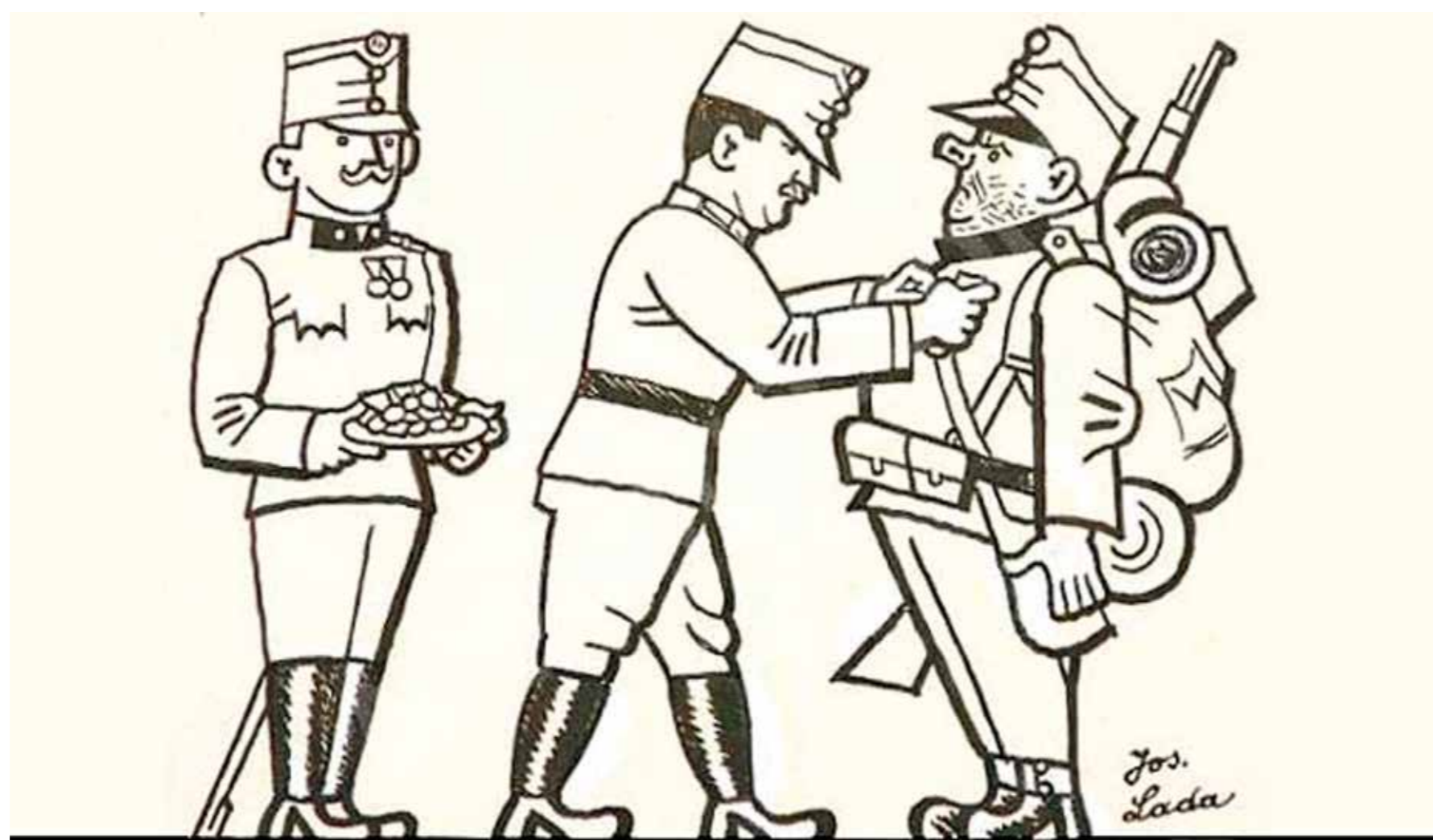
Jar. Hašek: Švejt greift in den Weltkrieg ein.

Nächstehendes Kapitel ist dem Soldatenroman „Švejt, ein Soldat und brav“ vom eben verstorbenen Jaroslava Hašek, dem tschechischen Mark Twain, entnommen:

„Wo den Ferdinand haben sie uns erschlagen“, sagte die Bedienerin zu Švejt, welcher, nachdem er vor Jahren den militärischen Dienst verlassen hatte (die ärztliche Kommission erklärte ihn für vollkommen irrsinnig), sich durch den Verkauf von Hundstammbäumen weiterbrachte, deren Stammbaum er fälschte.

3

- 1 Jaroslav Hašek
- 2-3 Inzerce a upoutávka ke knize Dobrý voják Švejk
- 4 Obálka knihy Korespondence Kafka Brod

Mezi komentáry Kafky se stalo módou, že začnou tím, že se mi pokloní, a pak mi zčistajasna dají tu a tam menší nebo větší ránu do nosu.

Max Brod - Véra a učení Franze Kafky

PŘÁTELSTVÍ
KORRESPONDENCE

hynek

KAFKA BROD

4

MAX BROD

Po obsazení Prahy německými vojsky opustil s manželkou Elsou svou vlast. 15. března 1939 odjeli posledním vlakem z Československa a zakotvili v Tel Avivu.

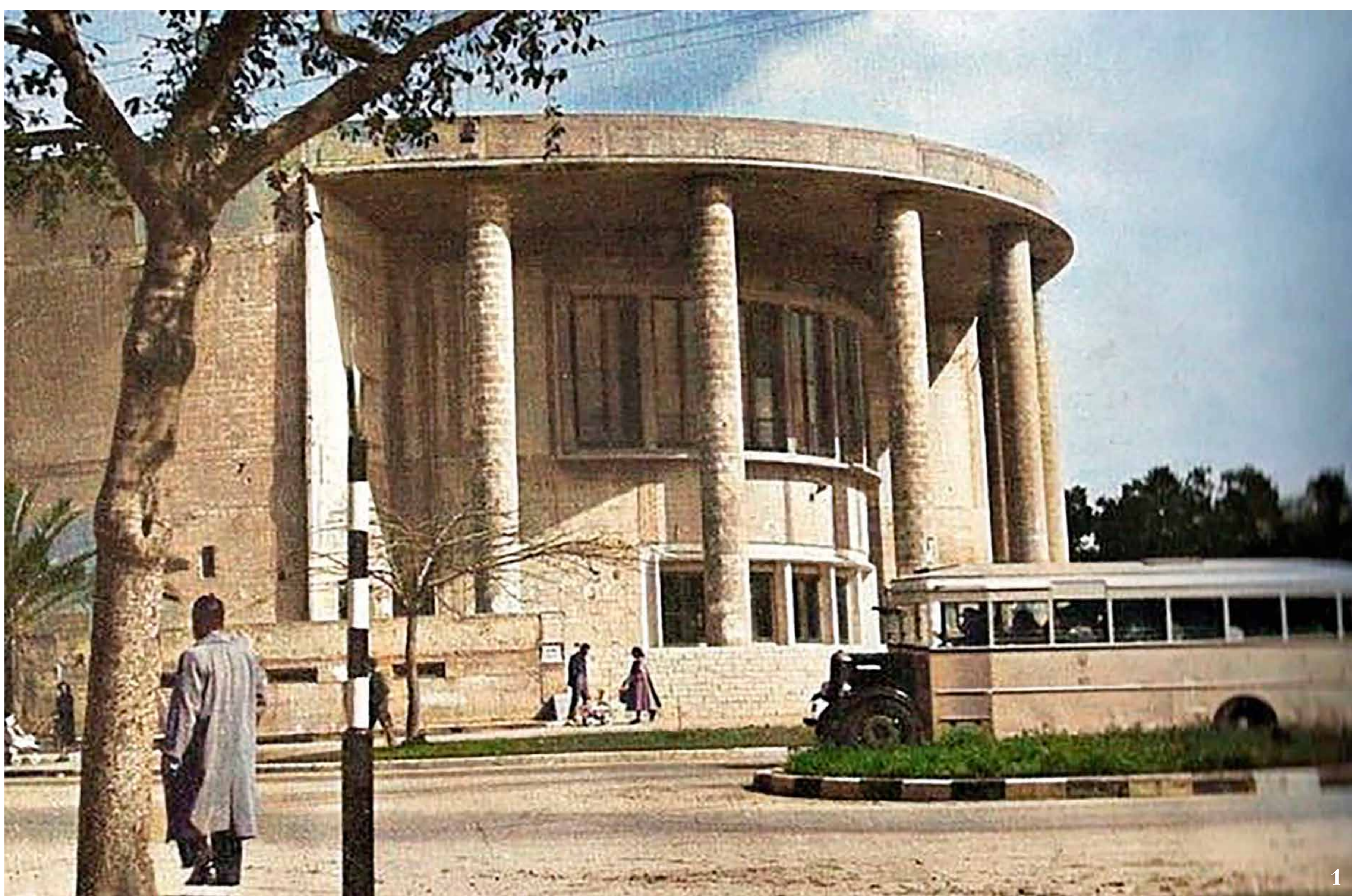
- 1 Max a Elsa Brodovi přijíždějí do Palestiny, 1939
- 2-3 Dobové fotografie z Tel Avivu
- 4 Dům, kde MB žil
- 5 Pamětní deska

MAX BROD

To, oč je třeba bezpodmínečně usilovat, je sociální spravedlnost uvnitř i navenek. „Běda těm, již slučují s domem dům / a pole spojují s polem / že není mezery, že zůstanete / sami na zemi pány,“ praví se u Isaiáše. Druhý postulát: mír na hranicích, který by nadto zasáhl všechny „končiny země“, jak to znovu říká Isaiáš na mnoha místech, například v 49,6: „Proto tě udělám národů světlem, by spása má zasáhla končiny země.“ – Oba základní požadavky (sociální a politický mír) patří, jak je to rozvedeno v závěrečné kapitole, do oblasti boje proti obyčejnému neštěstí. I když všechny znaky moderního vývoje, atomové a raketové techniky, ukazují opačným, ďábelským směrem, tenhle boj nesmí ustát. Třetí cíl je jiného druhu – je to iracionální rozhodnutí důvěřovat, rozhodnutí, o kterém mluví Felix Weltsch („Milost a svoboda“), je to víra, že svět má smysl, víra nevysvětlitelná žádným exaktním důkazem a zakotvená sama v sobě, tedy krátce víra – to, čemu říkáme bez oklik „religiozita“ anebo konfrontace s nekonečnem.

Max Brod – Život plný bojů

Do své smrti pracoval jako dramaturg v divadle Habima, později přejmenovaném na Izraelské národní divadlo.

1 Divadlo Habima

2 Zleva Zvi Friedland, Barukh Chemerinsky a Max Brod jako ředitel divadla Habima, 1942

3 Fotografie z představení

MAX BROD

MB se proslavil nejen jako spisovatel, filozof, literární kritik a propagátor skrytých talentů, ale jako nejbližší přítel spisovatele Franze Kafky (od roku 1902), jehož seznámil s pražskými básníky Franzem Werfelem a Oskarem Baumem. Franz Kafka svou literární činnost zprvu tajil.

OSKAR BAUM

(1883–1941)

Český německy píšící spisovatel, novinář, hudební kritik a učitel hudby židovského původu, člen Pražského kruhu. Baum

si vydělával na živobytí jako varhaník a kantor v synagoze; později se stal učitelem hry na klavír. V roce 1894 přišel o zrak a začal používat slepecké písmo.

O hlavním pomocníkovi Maxi Brodovi si zas myslí Johannes Urzidil: „Max Brod byl pro své literární přátele, své vrstevníky i pro mladší, židovské i nežidovské, nejen pro Němce, ale i pro Čechy ústředním zdrojem inspirace. Vyzařovalo z něho cosi voltairovského, cosi encyklopedického, vědomí živené skepsí, avšak na zlatonosné půdě nesmírného přítakání životu a víry v možnost, ba ve skutečnost zázraku, který ostatní podrážděně míjejí nebo horlivě trivializují, aby se ho zbavili.“

Na sklonku života se Brod v Tel Avivu mohl ohlédnout za dílem čítajícím na sto svazků. Jeho dvojí zasazení se o Jaroslava Haška teprve přimělo Čechy rozpoznat ve Švej-kovi, o němž si nemysleli nic dobrého, jeho jedinečnou velikost. Max Brod jim do jisté míry svým úsilím věnoval národního hrdinu dvacátého století. Hašek, jímž Češi tak dlouho opovrhovali, prý prohlásil: „Doposavád jsem nic neznamenal. Ale teď, když to vzal do ruky Žid, teď budete koukat.“

Divadelní verzi napsal Max Brod společně s Hansem Reimannem.

Jürgen Serke - Böhmische Dörfer.
Putování opuštěnou literární krajinou

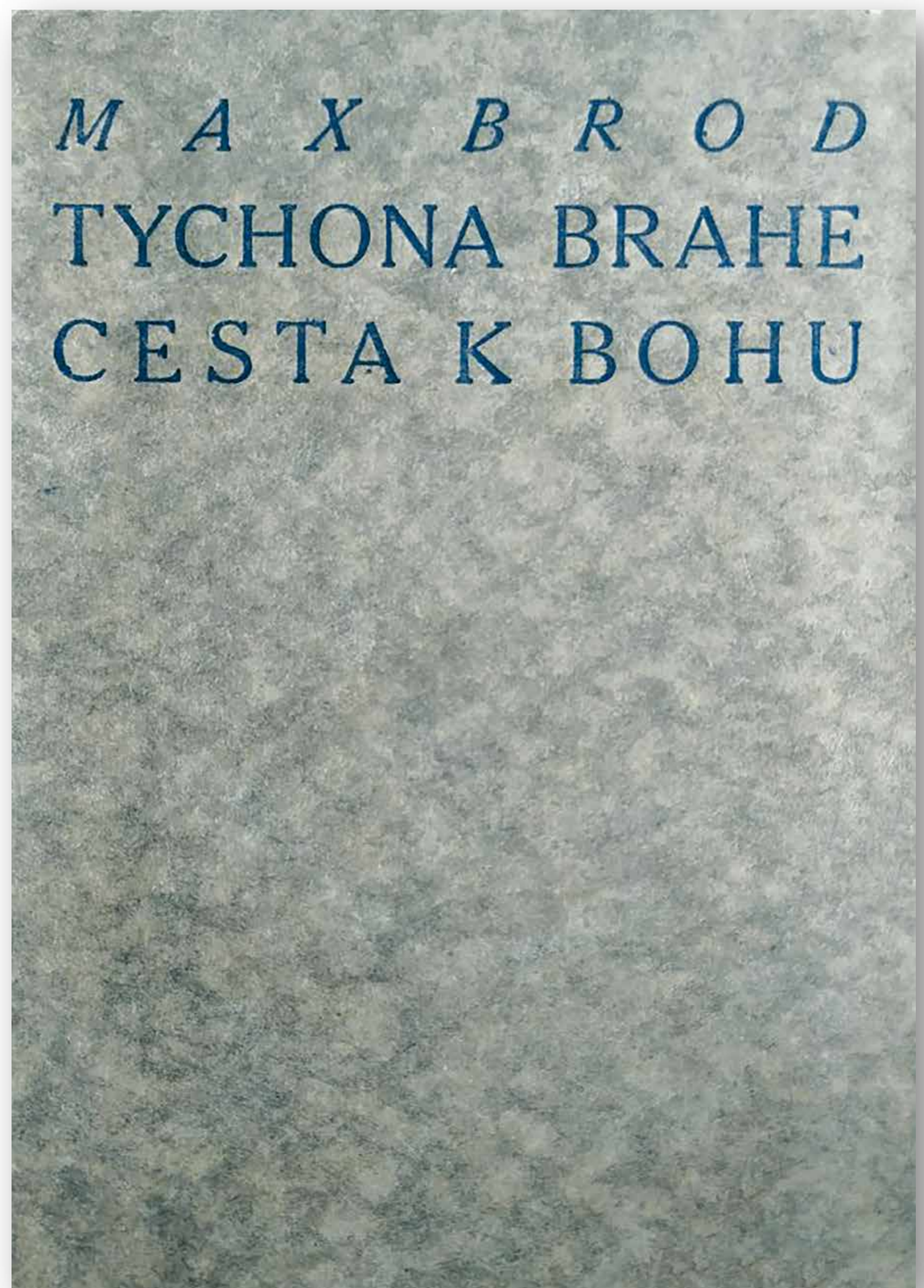
Dopisy Franze Kafky Maxu Brodovi

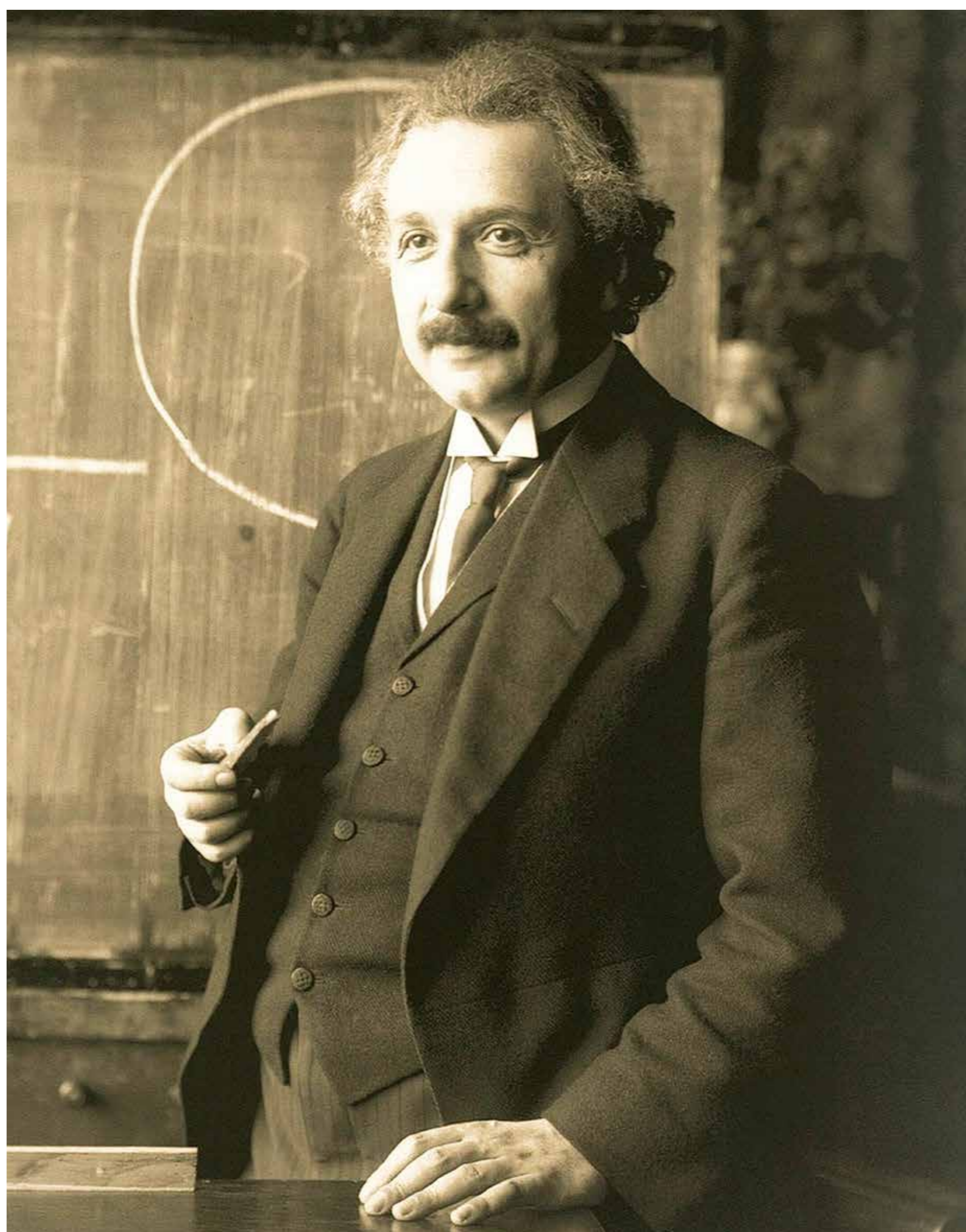
MAX BROD

Také s Ludwigem Winderem, jenž byl zvláště blízko Oskaru Baumovi, jsem mnoho let udržoval pevné přátelství. Často jsme také podnikali procházky ve dvou, ten nejlepší prostředek, jak se sblížit. Krásné zahrady a parky, především Stromovka, pražský Prater, k takovým procházkám zvaly. S Winderem jsem rád hovořil o zcela osobních a o literárních záležitostech, jen zřídka o politice. Přitom jsme oba byli vášniví, i když kritičtí demokraté, asi v uměřeném smyslu Masaryka, jemuž jsme ale samozřejmě nedávali ve všem za pravdu; v každém případě jsme byli rozhodnými odpůrci jakékoli diktatury.

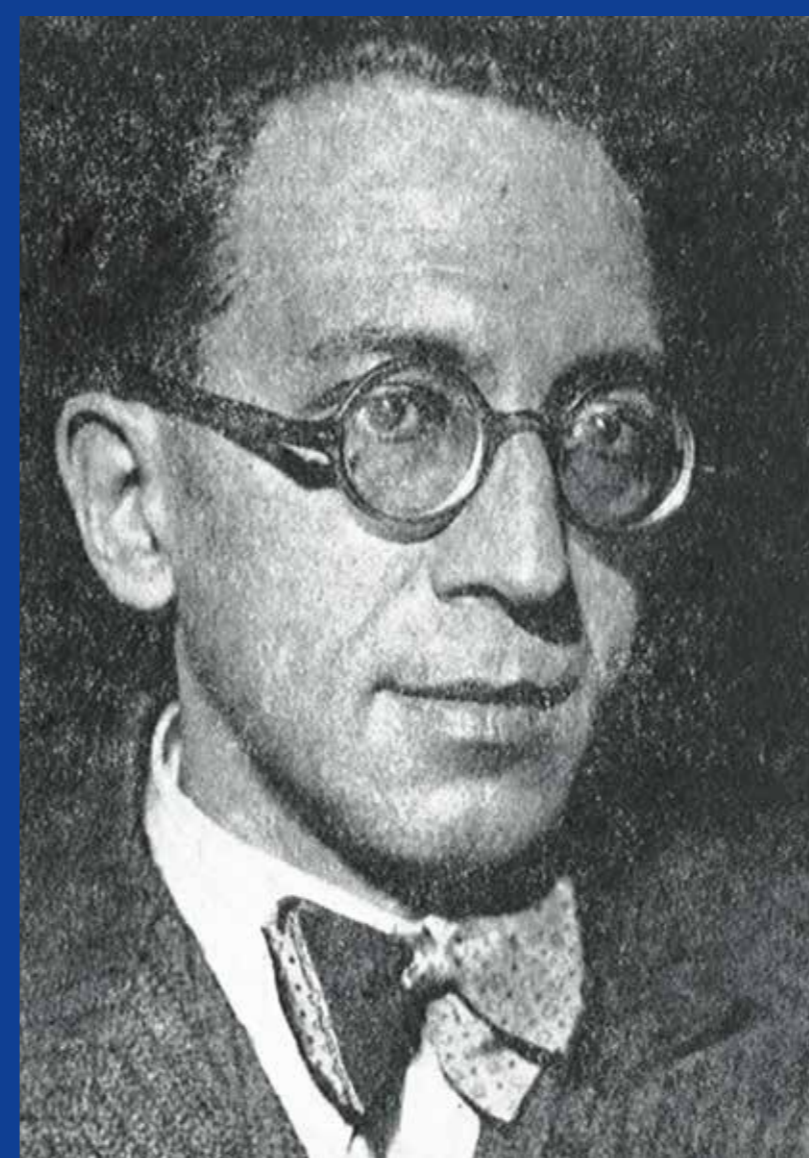
Max Brod - Pražský kruh

MB jeho talent rozeznal, podařilo se mu ho přesvědčit, aby dál psal, a propojil ho s německým nakladatelem Kurtem Wolffem, kde vyšly jeho prvotiny. Broda a Kafku pojilo intenzivní přátelství plné pochopení, které skončilo až předčasnou smrtí Franze Kafky (1924, Kierling u Vídně).

Albert Einstein (1879–1955)
Předlohou Johanna Keplera v románu *Tychonova cesta k Bohu* byl Albert Einstein, se kterým se MB seznámil v uměleckém salonu známé pražské intelektuálky Bertý Fantové. Einstein přednášel na pražské univerzitě v letech 1911–1912.

LUDWIG WINDER
(1889–1946)
Český německy píšící spisovatel, novinář a literární kritik židovského původu, člen tzv. Pražského kruhu.

KURT WOLFF
(1887–1963)
Německý vydavatel, redaktor, spisovatel a novinář. Založil v té době v Německu nejvýznamnější nakladatelství expresionistické literatury: Kurt Wolff Verlag, které existovalo v letech 1913 až 1940.

MAX BROD

MB se stal správcem Kafkova literárního odkazu, který se po mnoha peripetiích dostal do majetku Národní knihovny v Jeruzalémě (2016).

MB vymyslel pojmy **láska na distanc** nebo **učení o vznešeném a obyčejném neštěstí**. Tragédii druhé světové války, kterou byly všechny oběti šoa zasaženy, pojmenoval atakem prožité nespravedlnosti. Na toto téma napsal pojednání o utrpení Boha (Diesseits und Jenseits), jež pak vydal knižně pod názvem *Nezničitelné* (Das Unzerstörbare) a *O nesmrtelnosti duše* (Über die Unsterblichkeit der Seele).

MB se svou sekretářkou a přítelkyní Esther Hoffe

Walter Seidl

Oskar Baum
Rudolf Fuchs
František Kubka

Frant. Langer / Karel Čapek

Paul Eisner
Otokar Fischer
Max Brod

Paul Kornfeld

Ad. Hoffmeister

Paul Leppin

MAX BROD

Max Brod se nikdy od svého rodného města duchovně neodpoutal. Symbolicky o něj projevili čeští kolegové zájem až v roce 1963, šlo tehdy o Liblickou konferenci pořádanou k blížícímu se výročí narození Franze Kafky, kterou naplánovali František Kautman, Pavel Reiman a Alexej Kusák na 27. a 28. května 1963. Max Brod slavil 27. května své 79. narozeniny, ale pochopitelně nemohl přicestovat, poslal tedy dopis. V předsednictvu konference se objevili Eduard Goldstücker, Marie Majerová, Pavel Reiman a Alois Hofman. Přestože se tehdy hodnotilo dílo Franze Kafky z marxisticko-leninské perspektivy, zapsala se tato událost do literárních dějin. Od komunistického převratu roku 1948 byl Franz Kafka režimem přehlížen, jeho dílo se nesmělo vydávat.

- 1 Liblický zámek, 1963
- 2 Eduard Goldstücker jako velvyslanec v Izraeli (1950)
- 3 Německé vydání sborníku z konference (1965)

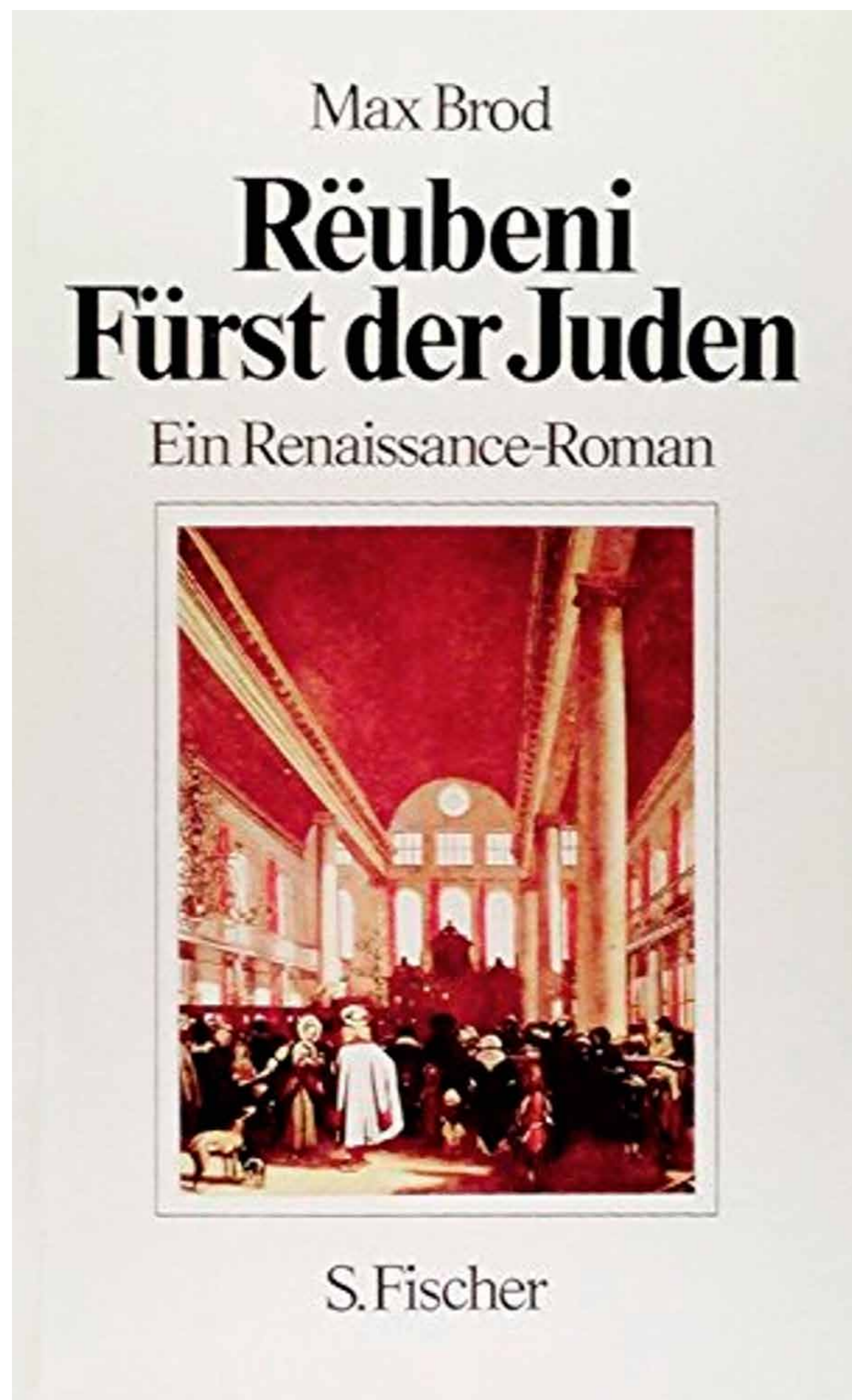
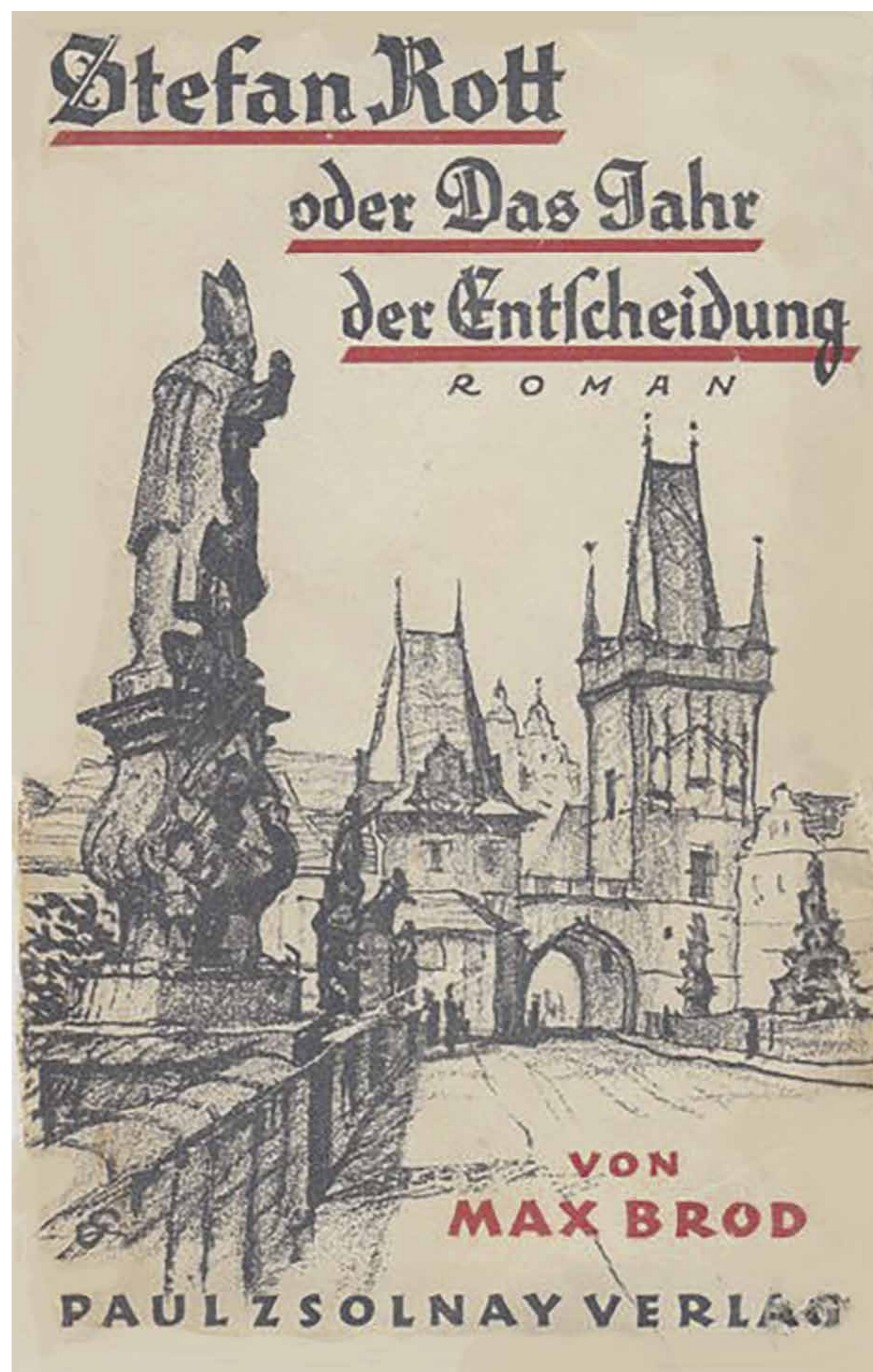

BROD MAX

V roce 1964 připravil Památník národního písemnictví výstavu *Franz Kafka – život a dílo*, zahájení se zúčastnil Max Brod osobně. Konečně se vrátil jeden z největších propagátorů českého umění, objevitel Franze Kafky, spisovatel a filozof Max Brod do svého rodného města.

Max Brod (uprostřed) na pražském letišti v Ruzyni, 18. června 1964

V dvousvazkovém díle *Pohanství, křesťanství, židovství* (Heidentum, Christentum, Judentum) rozvinul tezi o ušlechtilém a neušlechtilém neštěstí.

Ušlechtilé neštěstí vychází z lidské konečnosti, z nepřeklenutelné propasti mezi konečným a nekonečným. Jako nezměnitelné neštěstí, které obsahuje mravní nedokonalost, tělesný úpadek a vrtkavost srdce, náleží ke struktuře lidské existence. Toto neštěstí přináší vášeň. Hlavní hnací silou je sexualita. Naproti tomu neušlechtilé neštěstí je původu lidského, patří k němu špatné sociální stavy, války a jiné násilné střety. Tady může člověk zasáhnout. V případě neštěstí ušlechtilého se může jen nechat naplňovat tragikou onoho stavu.

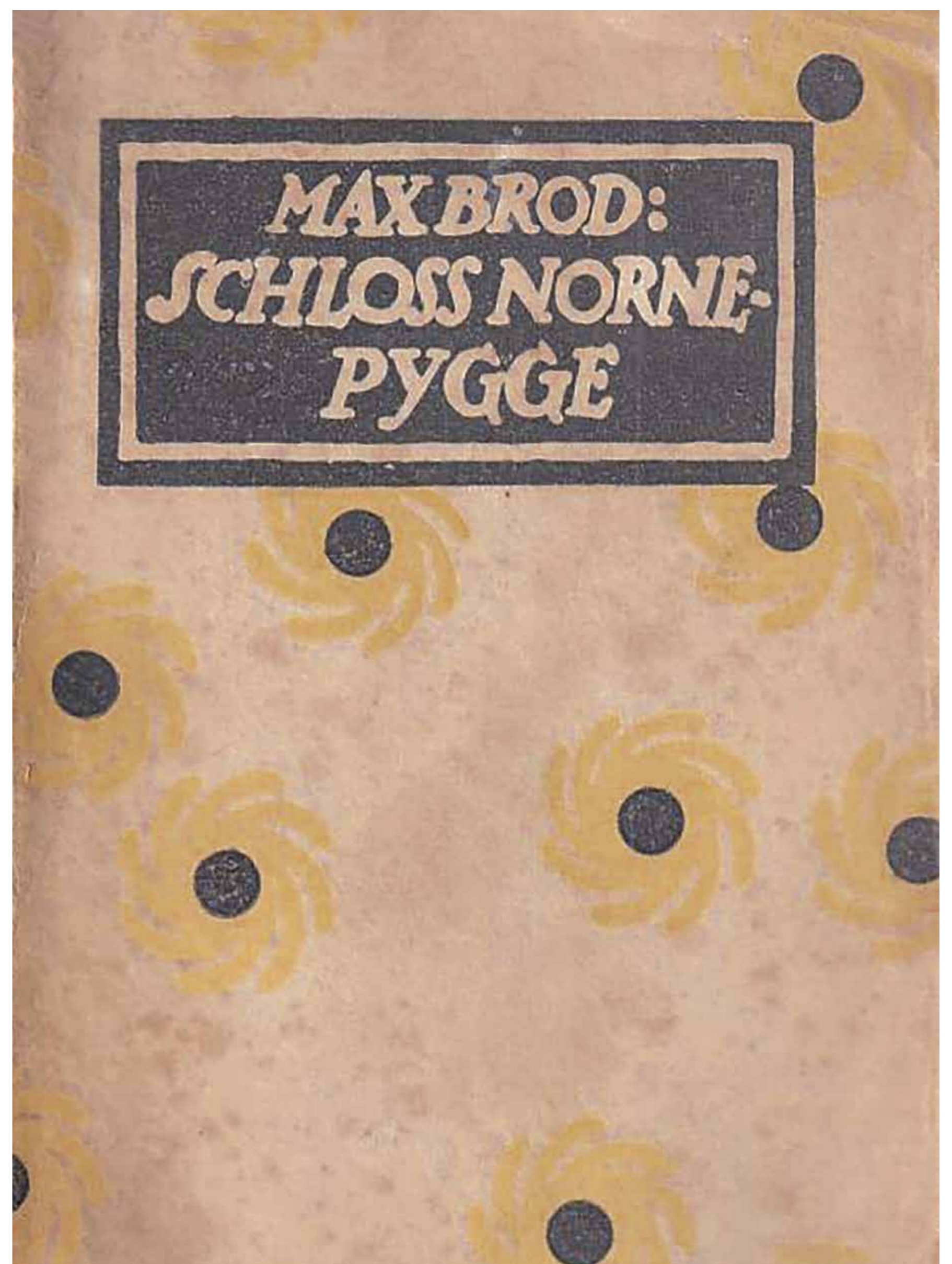
Jürgen Serke – Böhmisches Dörfchen.
Putování opuštěnou literární krajinou

MAX BROD

Jevištěm našich duchovních klání bývaly často spíš veselé plovárny, krásné ostrůvky na Vltavě, tenisová hřiště, lesy v okolí Prahy - nebo tančírny či zábavní podniky ještě nižšího druhu, anebo dlouhé procházky, které nás přes starý Karlův most s jeho živě gestikulujícími barokními světci zaváděly ze společnosti do oné pohádkově tiché čtvrti zvané Malá Strana, Civitas Minor, obrovského shluku zahrad a paláců, obývaných tehdy skoro jen služebnictvem nebo státními úředníky, nikoliv už jejich šlechtickými majiteli. Zde plynul život v tichu anebo na sebe bral strašidelně zlomyslné formy. To byla Praha Rilkeova a Meyrinkova, Praha, kterou miloval Hugo Salus, Praha našeho Paula Leppina, neprávem zapomínaného bolestného lyrika, jehož počátky byly ve své intonaci tak příbuzné prvním veršům Rilkeovým. Ne bez úmyslu zde skoro napořád vypočítávám jména mladých lidí, kteří byli všichni o několik let starší než já. Zde byl předěl dvou generací, nebo chcete-li, dvou pologenerací. Starší, pozdně romantická, se výslovně oddávala kouzlu alchymistické Prahy a spikleneckých revolucionářských kroužků, jak je vylíčil Rilke ve svém raném dílku „Kráľ Bohuš“ ... Max Brod - Život plný bojů

MAX BROD

Nicméně naše myšlenky i nálady byly nevědomky plné Prahy; mohutný královský hrad, pamatující staletí, nás chytal do svých stínů, kdykoliv jsme přešli Karlův most; Malá Strana, cíl našich vycházek, byla naprosto jiný svět, mnohem výraznější než Praha moderní, ve které jsme žili; staré boje o víru doznávaly v našich rozhovorech v nové, snad intelektuálnější podobě, ale nikoli s menší opravdovostí. A klasické otázky, které kdysi formuloval Komenský jako „labyrint světa a ráj srdce“, si žádaly odpovědi zrovna tak naléhavě jako před staletími v době reformátorů a humanistů.

Max Brod - Život plný bojů

Odkaz na výstavu T. G. Masaryk

První československý prezident T. G. Masaryk (1850–1937)

Masaryka jsem v jednotlivostech obdivoval jako filozofa a etika, jako praktického politika; jeho základní koncepci malých států ve střední Evropě jsem však musil odmítnout. Zním dobře dějiny českého národa, vím, co i ostatní národy pod vládou Habsburků vytrpěly, například Italové v Benátkách a v Lombardii (o tom viz rozhořčené líčení v „Risorgimentu“ Ricardy Huchové): a přesto jsem došel k přesvědčení, že dobré podněty, vycházející z vídeňského centra, podlehly většinou zlým násilnickým pudům, že osobnosti jako císař Josef II., Grillparzer, Stifter nebo Raimund ve svém humánním lesku ukázaly cestu k opravdu lidsky důstojné politice, cestu, po které jsme se my v dýmu dobových událostí bohužel nedali.

Max Brod - Život plný bojů

MAX BROD

20. října 1910

Milý Maxi - Dobře jsem dojel a bledý jsem jen proto, že na mě všichni zírají jako na zjevení z jiného světa. - O potěšení rozkřiknout se na doktora mě připravila malá mdloba, která mě u něho složila na pohovku a během které jsem se - podivné to bylo - cítil tak velice jako dívka, že jsem se snažil upravit si svou dívčí sukni. Jinak prohlásil doktor, že ho pohled na má záda vyděsil, těch 5 nových abscesů že není už tak důležitých, ježto se ukazuje vyrážka horší než všechny abscesy dohromady, která bude potřebovat dlouhý čas, než se zhojí, a že to ona působí a bude působit bolesti. Přirozeně jsem doktorovi neprozradil svou domněnku, že mi tu vyrážku způsobily mezinárodní pražské, norimberské a zvláště pařížské náplasti. - Tak teď

odpoledne sedím doma jako v hrobě (přecházet nelze kvůli pevnému obvazu, klidně sedět nelze kvůli bolestem, které uzdravování ještě zvětšilo) a jen dopoledne překonávám toto zásvěetí kvůli kanceláři, kam musím dojíždět. K Vaším rodičům půjdu zítra. - První noc v Praze se mi zdálo myslím celou noc (ten sen obepínal spánek jako lešení pařížskou novostavbu), že jsem byl ubytován ve velkém domě, který nepozůstával než ze samých pařížských drožek, automobilů, omnibusů atd., jež neměly na práci než jezdit těsně kolem sebe, přes sebe, pod sebou, a nemluvalo a nepřemýšlelo se o ničem jiném než o tarifech, correspondancích, přípojích, spropitném, direction Pereire, falešných penězích atd. Už jen kvůli tomu snu jsem nemohl spát, poněvadž jsem se ale v nezbytných otázkách řádně nevyznal, vydržel jsem dokonce i to snění jen s nejvyšším vypětím. Naříkal jsem si v duchu, že mne, který si tak nutně potřebuje po cestě odpočinout, museli ubytovat v takovém domě, zároveň však byl ve mně jakýsi straník, který s výhrůžnou úklonou francouzských lékařů (nosí zapnuté pláště) nezbytnost té noci uznával. - Prosím Vás, přepočítejte si peníze, jestli jsem Vás neokradl, podle mého, ovšem ne zcela spolehlivého propočtu jsem spotřeboval tak málo, že to vypadá, jako bych celou dobu v Paříži strávil vymýváním ran. Fúj, to to zas bolí. Byl nejvyšší čas, abych se vrátil, pro Vás i pro mne. Váš Franzk.

Odkaz na výstavu Franz Kafka

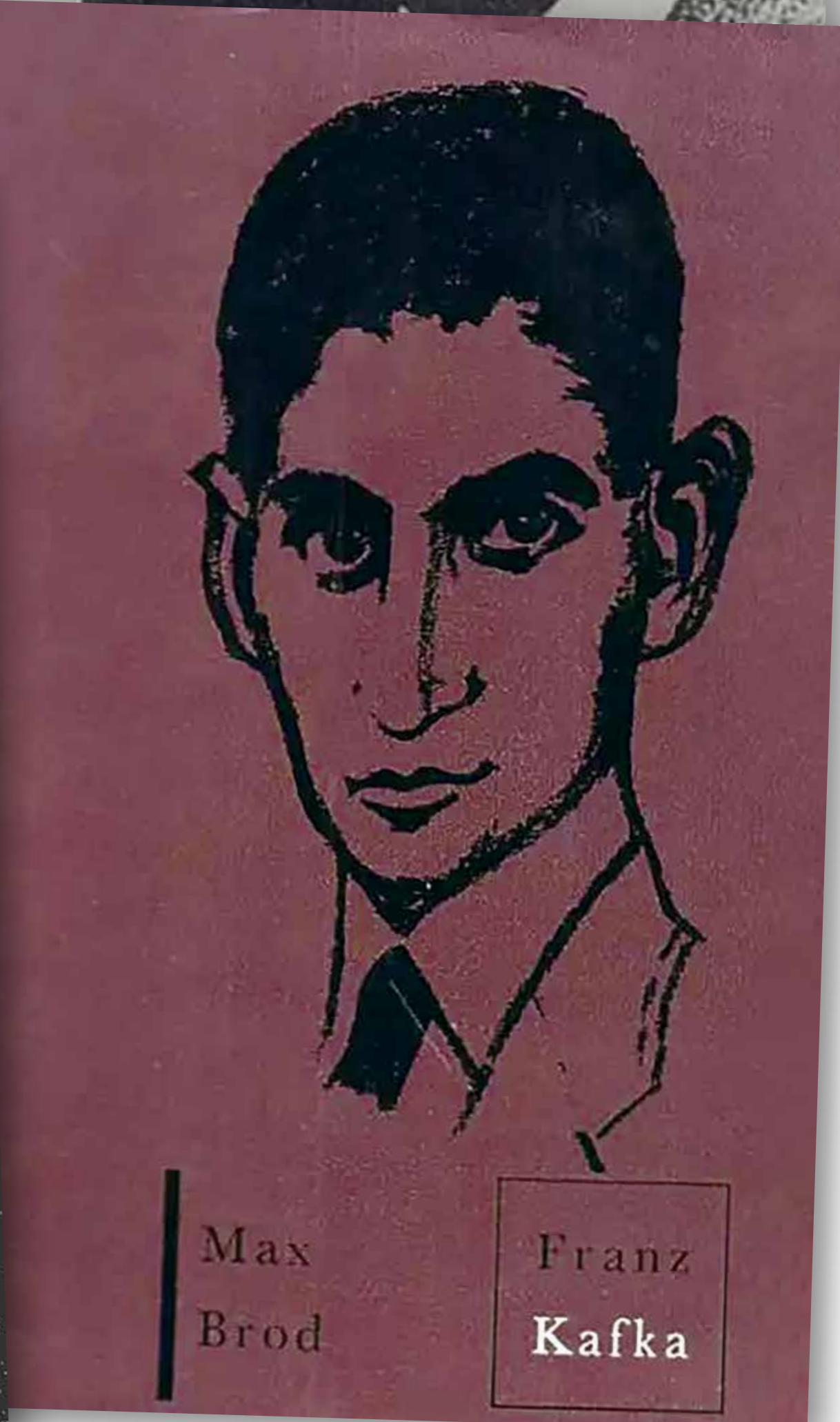
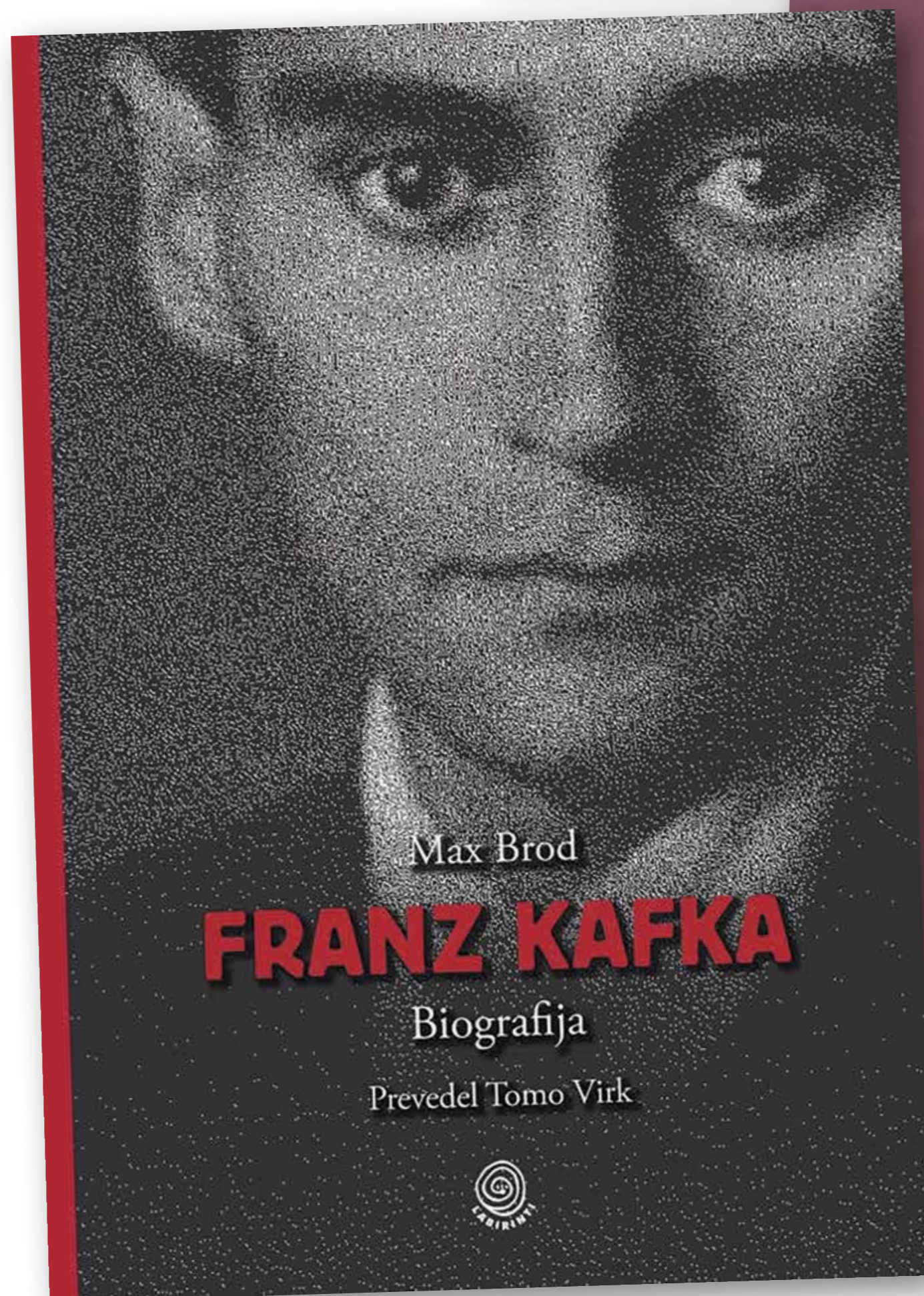
MAX BROD

Bylo zvláštní, že Kafka při běžném nebo prvním setkání působil na mnoho lidí (i na mne, jak to prozrazuje má povídka „Ostrov Carina“ v knize „Experimenty“), jako by patřil k typu „estétů“. K tomuto falešnému odhadu přispívalo několik okolností: Kafka byl vždycky velmi pečlivě, přitom docela nenápadně oblečen, nosil většinou tmavě modré nebo tmavě šedé šaty, mluvil zpravidla velmi tiše a málo a rád rozdával pěkné knihy, které miloval. Hned na začátku našich styků mi daroval krásné subskripční vydání Hofmannsthalova „Malého divadla světa“, mám je dodnes v knihovně. Na cestách rád nosíval lodenový plášť a jednoduchý plstěný klobouk s úzkým okrajem, což ostatně odpovídalo dobrým rakouským zvyklostem. Tak je fotografován v prvním vydání mého životopisu. Lidé mívali v Kafkově přítomnosti silný dojem, napsal jsem v kafkovském životopisu, „že ve světě není vůbec nic sprostého a obyčejného. Takto prý působili na své okolí světci a zakladatelé náboženství – a mě styk s Kafkou přesvědčil, že tato charakteristika odpovídá skutečnému pocitu.“

Max Brod - Život plný bojů

Rozhovor Max Brod o Franzi Kafkovi, 1968

Z toho, jak znám Kafkův život, bych mohl v tomto směru říci, že nebylo na světě zhola nic, co by byl Kafka s vášnivým zájmem nepochopil a neprocítil. Neuchyloval se do věže ze slonové kosti, neuhýbal, nežil esotericky jako – v lecčems mu příbuzný – Stefan George. A přesto na druhé, metafyzické straně jeho života stojí: jen jemu dané bolestné poznání věcí božských, čistota, dokonalost, absolutno.

MAX BROD

Působil jsem tenkrát jako kulturní referent v presidiu ministerské rady nového státu. Okouzlující mladý kolega dr. Bléha, jeden z oněch vzdělaných nepředpojatých Čechů, kteří tenkrát (za Masaryka) udávali tón, mluvil ke mně celý den haškovskými obraty. Český Švejk začal vycházet v sešitech na pokračování (sešit za jednu korunu). Bléha tvrdil, že autor chodí dům od domu a prodává své dílo způsobem, jakým se prodávaly kolportážní romány; dával prý přitom přednost zadním vchodům a služkám. Býval prý často opilý a při inkasu míval drobná nedorozumění.

Oficiální česká literatura Haška nebrala na vědomí, autor Švejka jako by neexistoval. Když mi Bléha přinesl sešitky tištěné na novinovém papíře, byl jsem okamžitě uchvácen. Po čase jsem napsal citovaný článek, a tím jsem vlastně zaútočil na celou českou veřejnost. Navlas stejně jsem se Čechům znelíbil několik let předtím, když jsem objevil skladatele

Janáčka, protože ani Janáčka nejvyšší oficiální kritika nebrala napřed vážně. O Švejkovi jsem tedy napsal: „Hašek je humorista největšího formátu, a srovnáme-li ho dnes se Cervantesem a Rabelaisem, nebude to snad pozdějším dobám připadat příliš odvážné“ (tato věta byla pak nesčíslněkrát přetištěna na obálkách 1. německého vydání Švejka v překladu Grety Rainerové). Dvojznačnost, druhý plán, komplexnost, které vyznačují všechny nesmrtelné postavy světové literatury, opřádá i „dobrého vojáka Švejka“. Je drsný, ale poddajný, není v něm nic výbušného, válku a militarismus uvádí ad absurdum úsměvem a horlivým přikyvováním.

MAX BROD

Maxi Brodovi vděčíme nejen za Kafku. Cestu razil také Franzi Werfelovi. Jako první rozpoznal velikost Roberta Walsera. Přinutil Čechy, aby se spřátelili se Švejkem, a proslavil Jaroslava Haška. Objevil Friedricha Torberga. Prosadil skladatele Leoše Janáčka, Jaromíra Weinbergera a Dána Carla Nielsena. Byl jedním z průkopníků expresionismu, a když se expresionismus stal rušným hlavním literárním proudem, vyklidil pole. Stal se průkopníkem sionismu a zároveň se k milému Pánubohu vydal zvláštní cestou. Patřil k nejpodnětnějším postavám evropského kulturního života dvacátého století. Na německé literární scéně představoval Max Brod v první polovině století totéž, čím se pro jeho druhou půli stal Heinrich Böll: instituci. Max Brod na vlastní pěst podstatně pozvedl kvalitu československé ústavy.

Beiträge von: Hermann Hesse, Arnold Zweig, Vidi Baum, Bert Brecht, Max Brod, Peter

T. G. Masaryk spisovateli během první světové války písemně přislíbil, že český národní stát bude uznávat židovskou národnost. Během pražského období patřil Max Brod nejen k nejznámějším, ale i nejúspěšnějším autorům německého jazyka. Náklad jeho románu *Tychona Brahe cesta k Bohu* (Tycho Brahes Weg zu Gott), vydaného roku 1915, přesáhl sto tisíc výtisků. Ze slávy Maxe Broda, který pronikl na trh s třiaosmdesáti knihami, však nezbylo nic. Spisovatel, který se tak úporně zasazoval o druhé, vytvořil svými kafkovskými edicemi módu a přitom z módy sám vyšel.

MAX BROD

Erotickou linii Maxe Broda nelze přehlédnout. *Cesta zamilovaného* (Der Weg des Verliebten, 1907), *Česká služebná* (Ein tschechisches Dienstmädchen, 1909), *Výchova k hetěře* (Erziehung zur Hetäre, 1909), *Výlety do temného nachu* (Ausflüge ins Dunkelrote, 1909), *Franci aneb Lásky druhého řádu* (Franzi oder Eine Liebe zweiten Ranges, 1922), *Život s bohyní* (Leben mit einer Göttin, 1923), *Žena, po které toužíme* (Die Frau, nach der man sich sehnt, 1927), *Žena, která nezklame* (Die Frau, die nicht enttäuscht, 1933), *Anča* (Annerl, 1937), *Mira* (1958).

Jürgen Serke - Böhmisches Dörfer.
Putování opuštěnou literární krajinou

sionismem nesouviselo. Od chvíle, kdy ho ty chudičké divadelní večery na podzim 1911 překvapily blaživým zážitkem, že ještě existuje židovský náboženský život odlišný od toho bezobsažného a zkomírajícího, jaký mu nabízela rodina a Praha, začal si Kafka klást otázku, kdy a jak se vytratila ta síla, která kdysi stmelovala lidi ve smysluplné společnosti, z čehož vyplynula další otázka, zda je možno tuto sílu mýtu pod sutí věků ještě najít a obnovit. Kafkovi šlo tudíž především o snahu vytvořit novou mytologii, přiměřenou moderní společnosti, tak, aby jedinec v ní nebyl zaháněn do neúprosného osamění, nikoli o židovskou renesanci národní, která byla hlavním cílem sionistů.

Eduard Goldstücker

Max Brod považuje Kafkův vztah k sionismu za „nevyčerpatelné téma, na jehož prvořadou důležitost vždy znovu poukazuje. Hlavními důkazy Kafkova sionismu jsou: neobyčejný zájem o jidiš divadelní soubor hostující v Praze, studium hebrejštiny, židovské historie a literatury, úsilí seznámit se s ještě živými formami židovské náboženské praxe (chasidů), účast na péči o židovské děti, které válka zahнала z Haliče do Prahy... To všechno však se

MAX BROD

Max

Brod

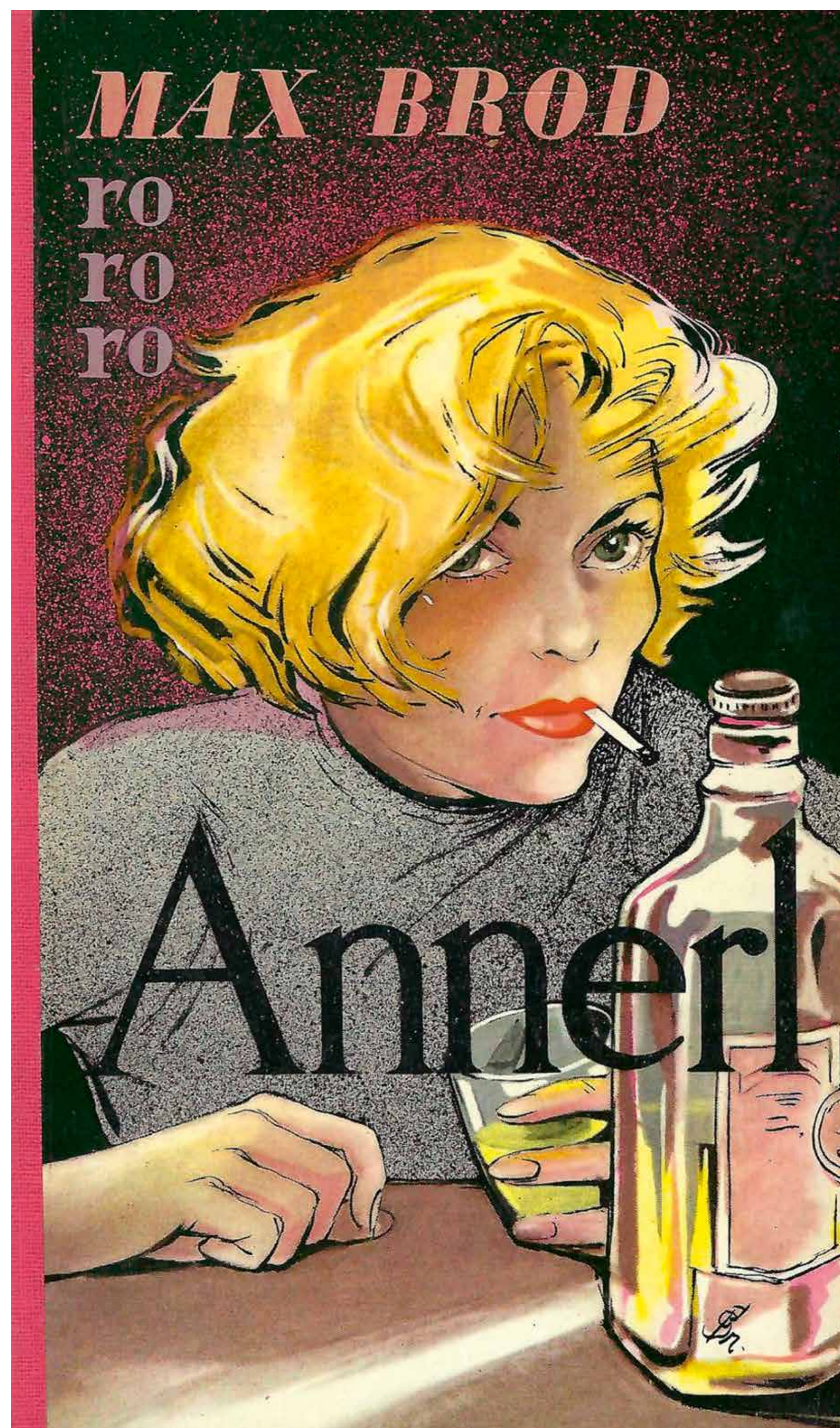
Život

s bohyní

Román

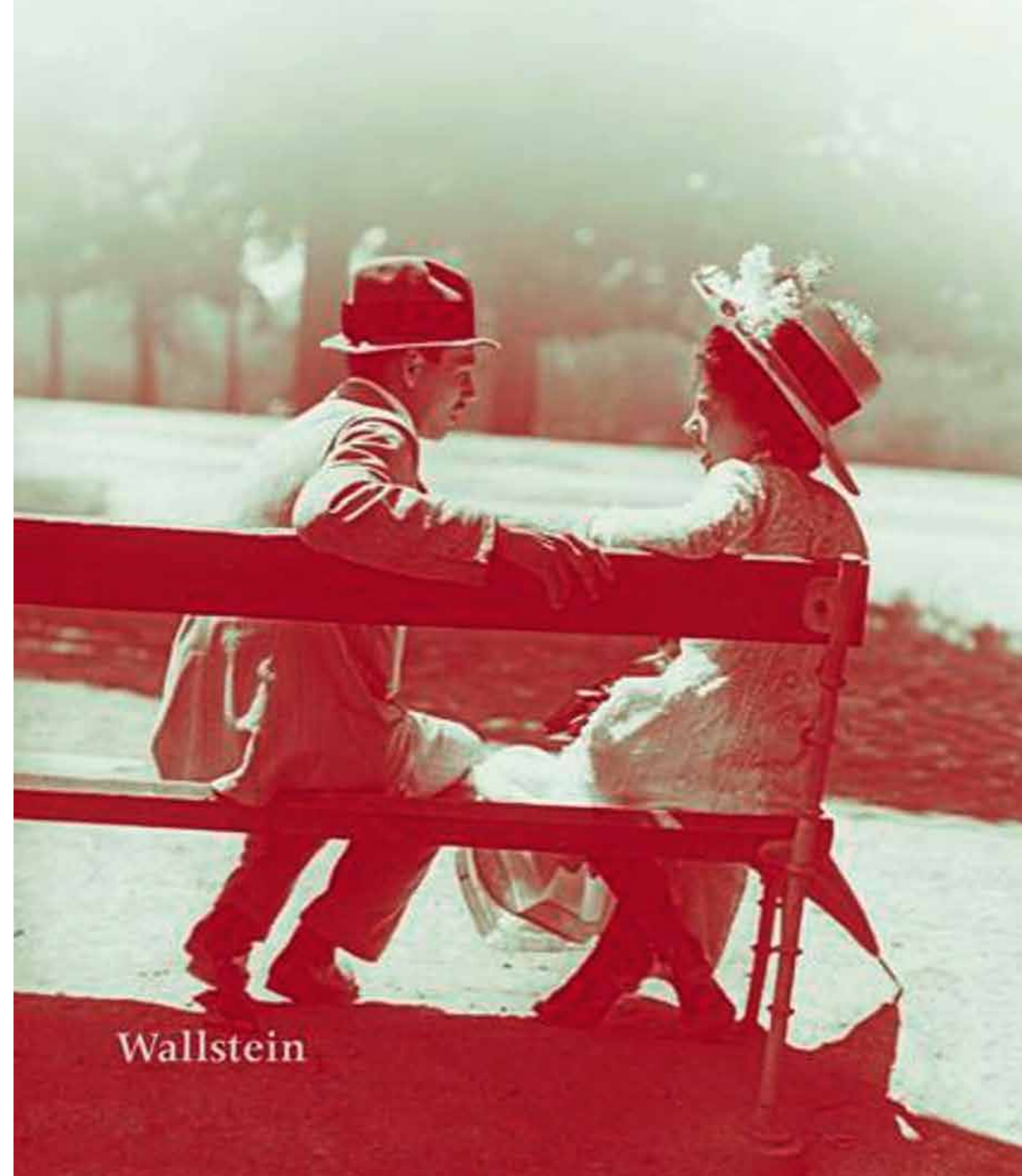
Tedy láska navzdory odstupu – a odstup i přes lásku. Láska na odstup je, jak vidno, vysoce dialektický pojem. Odstup na povrchu vztahů nebude zastírán, spíše vede k hledání hlubších vrstev duše, v nichž (dokonce i po tak strašné katastrofě, jakou jsme prožili) existují opravdové lidské souvislosti. A potud je láska na odstup přímo požehnáním. Chrání před frázemi, odkazuje na těžiště, podstatu, ryzost, na nejhlubší a nejupřímnější vrstvu duše, v níž je domovem i „veselí“ a „smavost“, které podle Platonových slov milují múzy. Právě tam, kde se s maximální upřímností přiznává, kolik protikladů na povrchu vládne, právě tam budou zaktivizovány tajuplné obšťastňující hloubkové vazby mezi dušemi, ty nejryzejší vazby člověka k člověku, vazby, v nichž dominuje mlčení a v nichž se podvod, ctižádost, závist, či dokonce sebemenší dvojznačné slůvko jeví jako nemožné.

Max Brod - Pražský kruh

Max Brod Das Buch der Liebe

*Lyrische und
dramatische Dichtungen*

MAX BROD

Poznámka ke Kafkovu Zámku

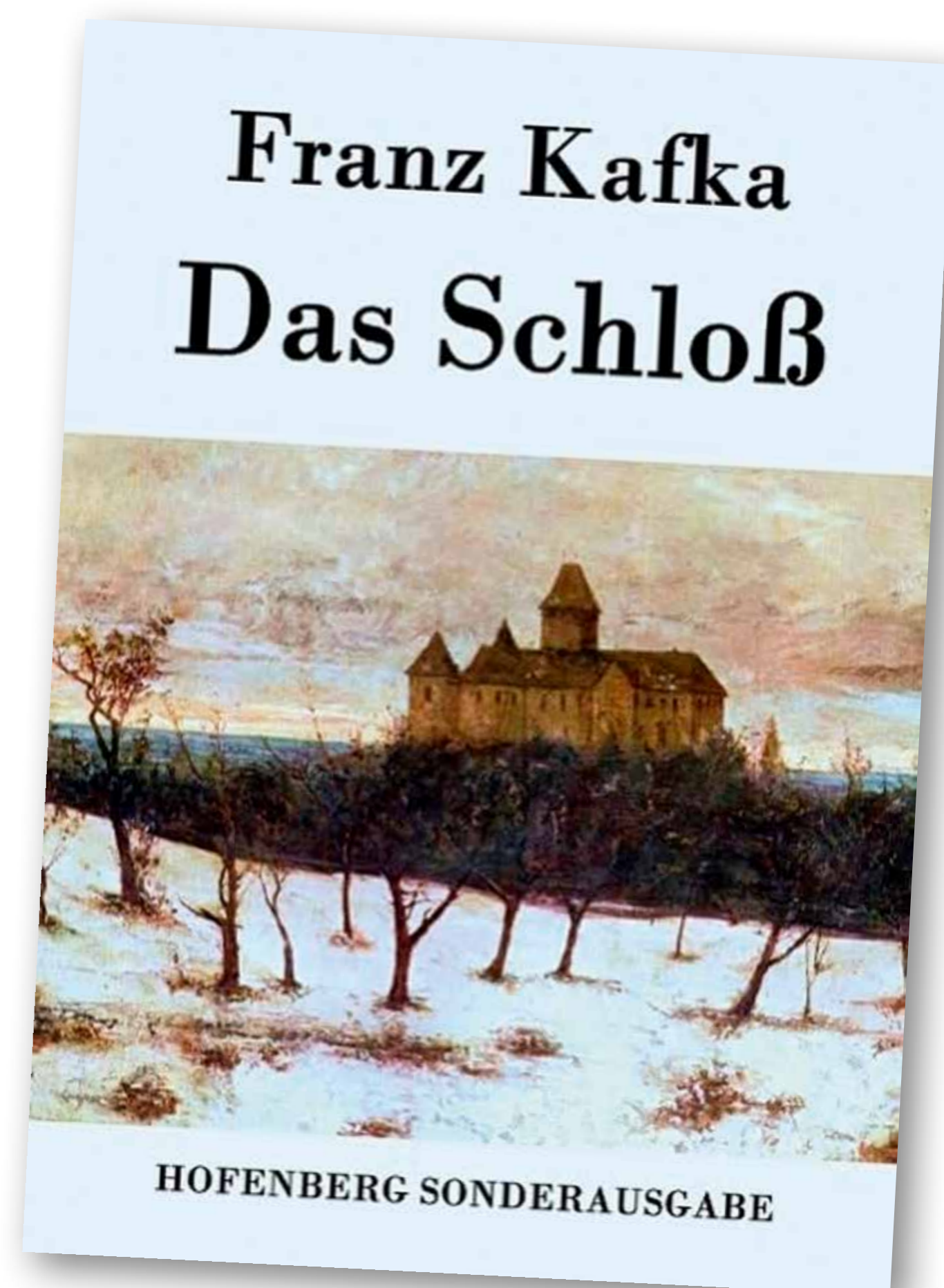
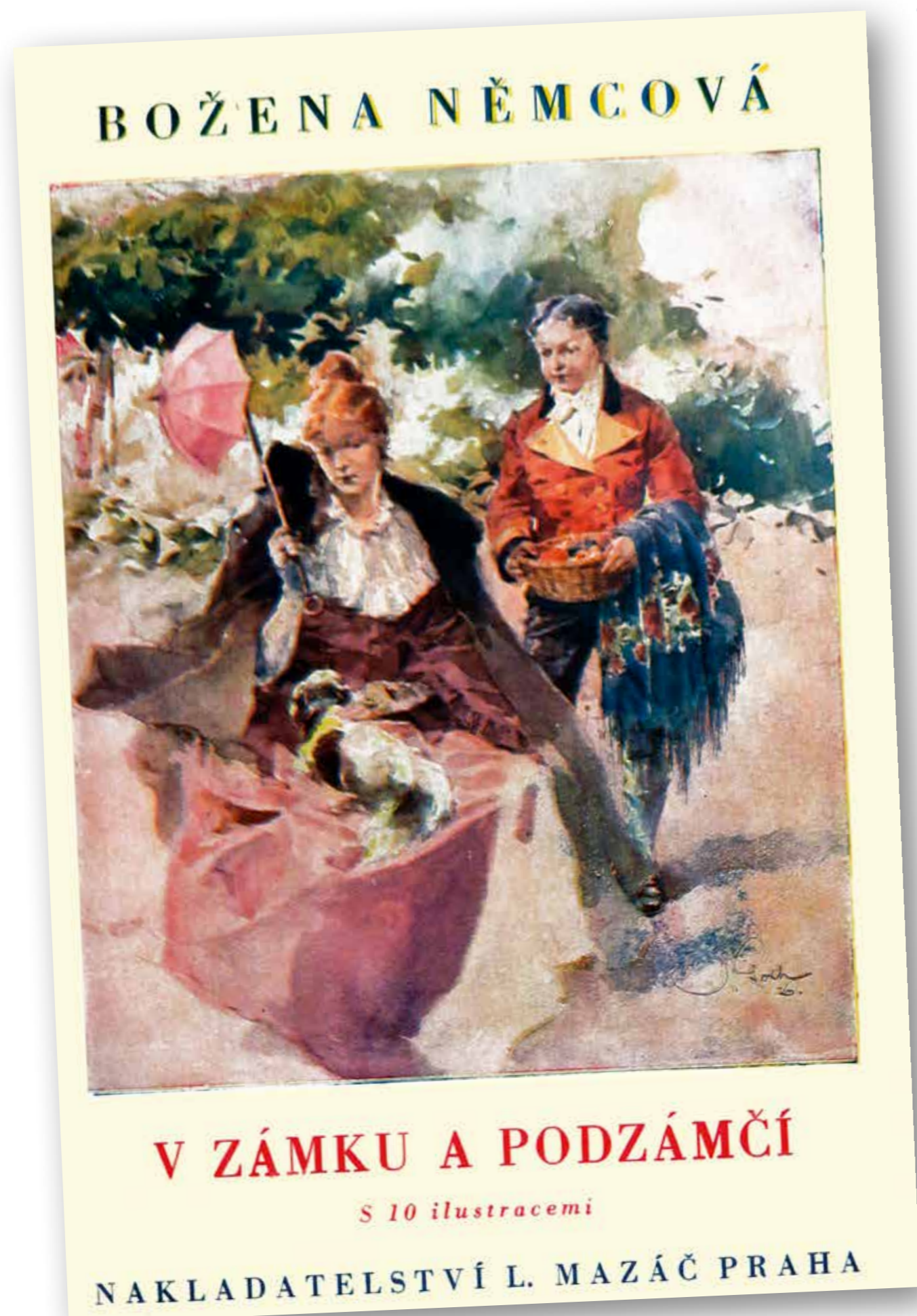
Božena Němcová žila v letech 1820 až 1862. Na základě jejího hlavního díla Babička, idylického románu upřímné a něžné prostoty, se na pražských německých gymnáziích učilo češtině. Tak se Kafka seznámil s kouzelně jímavou a přitom dobrosrdečnou, charakterní a poctivou povídkou z pohorské vsi v Podkrkonoší; tak jsem ji o rok později s nadšením četl i já.

Je zvláštní, že přibližně ve stejnou dobu, kdy ta velice významná žena popisovala venkovský život v severovýchodních Čechách česky, jiný básník, jeden z největších německých básníků, líčil staré dobré mravy, lidové tradice a religiozitu venkovanů

v jihozápadních Čechách, na Šumavě, rovněž v autobiografických novelách, s touž živou tisícerou pestrostí, povyšuje je na vzor poklidu: Adalbert Stifter. Stifter a Němcová o sobě asi vůbec nevěděli, ačkoli byli současníci a navzájem si i blízcí svou melodií lesní samoty.

Kafka obzvlášť miloval korespondenci té vášnivé krásné ženy, jejíž příchod z venkova kdysi, několik generací před námi, vzbudil senzací ve společnosti pražských českých vlastenců a křísitelů jazyka. Její nešťastné manželství, její smyslně planoucí láska k duchovně spřízněným přátelům, její něžná péče o děti, její vzlet i její pády, její bouřlivě

bičovaný život, kontrastující s jejím leckdy starodávným způsobem psaní, její předčasný skon – to vše byly věci, které prudce rozechvívaly Kafkovo porozumění a soucit. Mimoto se mi teď zdá, že základní plán Kafkova Zámku má některé rysy svědčící možná o nevědomém působení té zprvu povinné, potom strhující gymnaziální četby, románu Babička.

MAX BROD

Často bývá kladena otázka, jak je možné, že se vedle světového génia Rilka a vedle vypjatě senzitivního originálního Meyrinka, vedle formově přísné a zároveň pastelově barevné lyriky Heddy Sauerové, choti Augusta Sauera, významného germanisty zabývajícího se především výzkumem Grillparzera, a vedle démonické zasněnosti Paula Leppina, Hadwiger, Waltera Seidla atd. v Praze vynořilo tolik autorů židovského

původu, mezi nimi muži prorockého řádu jako Kafka. Módní zájem o Kafku vyhánil stále grotesknější květy, přičemž vlastní hodnota Kafkových literárních děl se stále víc zatemňuje.

Max Brod - Pražský kruh

„Velevážený pane doktore! Abychom nedali spiritismu usnout navždy, zajistili jsme na dnešní večer sklep kavárny Arco a byli bychom Vám velice povděční, kdybyste přišel a zpravil i ostatní pány. Snad to bude možné... Váš Franz Werfel.“ Ne, v tak brzkém termínu se doktor Brod sejít nemohl, neboť právě v tomto týdnu – bylo to na jaře roku 1910 – musel opět vybalancovávat dva milostné vztahy, což mu ponechávalo málo volného času, a jak přitom ještě narychlo sehnat „ostatní pány“? Požádal proto Werfela, aby schůzku odložil o čtyři dny. Ten času využil k širší propagandě. V sobotu večer se pak v kavárně Arco sešla neobvykle velká skupina lidí. Odebrali se společně do suterénu, rozesadili kolem kulatého stolu a položili na desku ruce tak, aby se dotýkali prsty a tvořili uzavřený kruh. Někdo převzal úlohu média, které přivolá duchy a naváže s nimi kontakt. A pak nastalo čekání. „Pitomý spiritismus ve sklepě,“ zapsal si Brod v noci.

MAX BROD

Praha jako hudební město par excellence zrodila také skvělé muzikology, nebo je alespoň vzdělala na úroveň zralosti: tak už jmenovaného Richarda Batku. Dále hudební kritiky Ericha Steinhardta, Felixe Adlera a dnes v Americe působícího Paula Nettla, jehož studie o Mozartovi a jeho době, o pražské židovské hudební gildě atd. patří k nejlepším výkonům v této oblasti. Zvláštní místo zaujímá mladý, velmi nadaný učenec Othmar Reich, jenž začal s důkladným výzkumem v oblasti teorie hudby, který však v důsledku nepříznivých okolností (vpádem nacistů vytržen z mateřské půdy Prahy, pak prožíval dobrodružství v ilegalitě ve Francii a nakonec zahynul při autohavárii v Americe) mohl dokončit jen zčásti.

Tato kniha neusiluje o úplnost. Proto se jen krátce zmíním o Karlu Krausovi, který pocházel z malého českého města Jičína (z Valdštejnova Jičína), jinak ale měl sotva nějaké vztahy k české zemi, s výjimkou takových, které byly polemické povahy. Od mládí bydlel ve Vídni. Do Prahy přijížděl Kraus jen na přednášky a měl zde (i mezi Čechy)

Ernst Weiß (1882–1940), spisovatel, překladatel a lékař

Karl Kraus (1874–1936), spisovatel, básník, dramatik a kritik

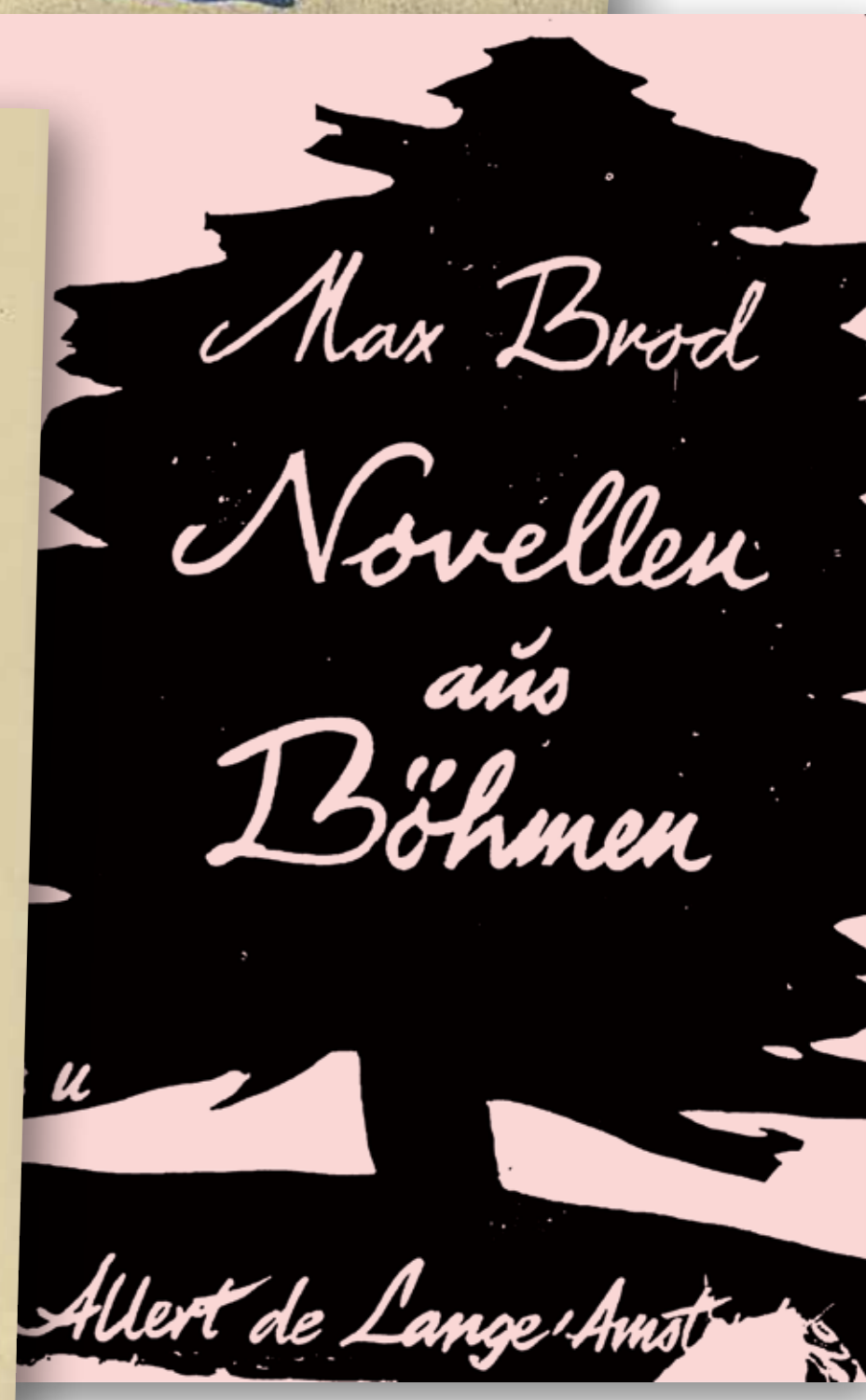
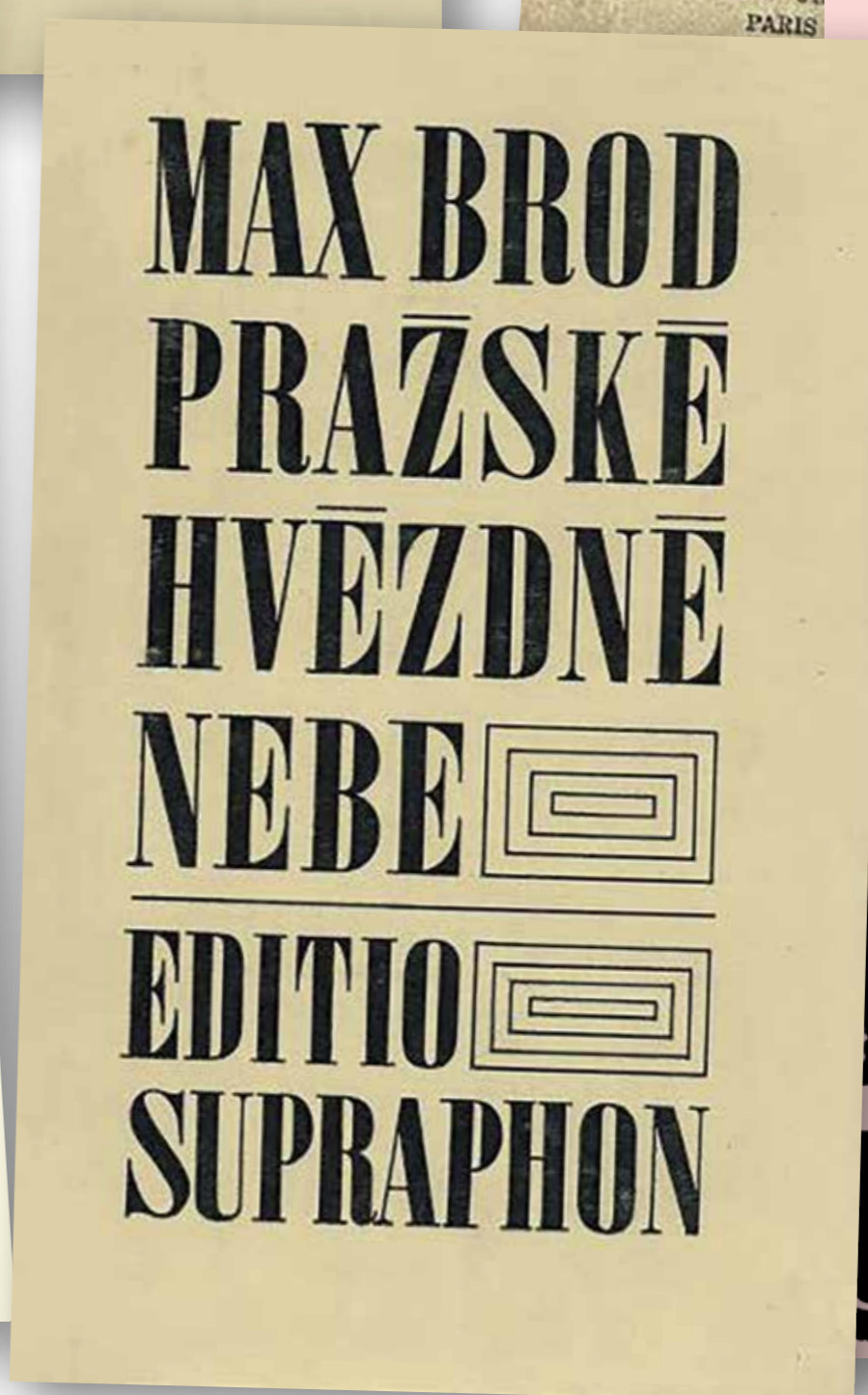
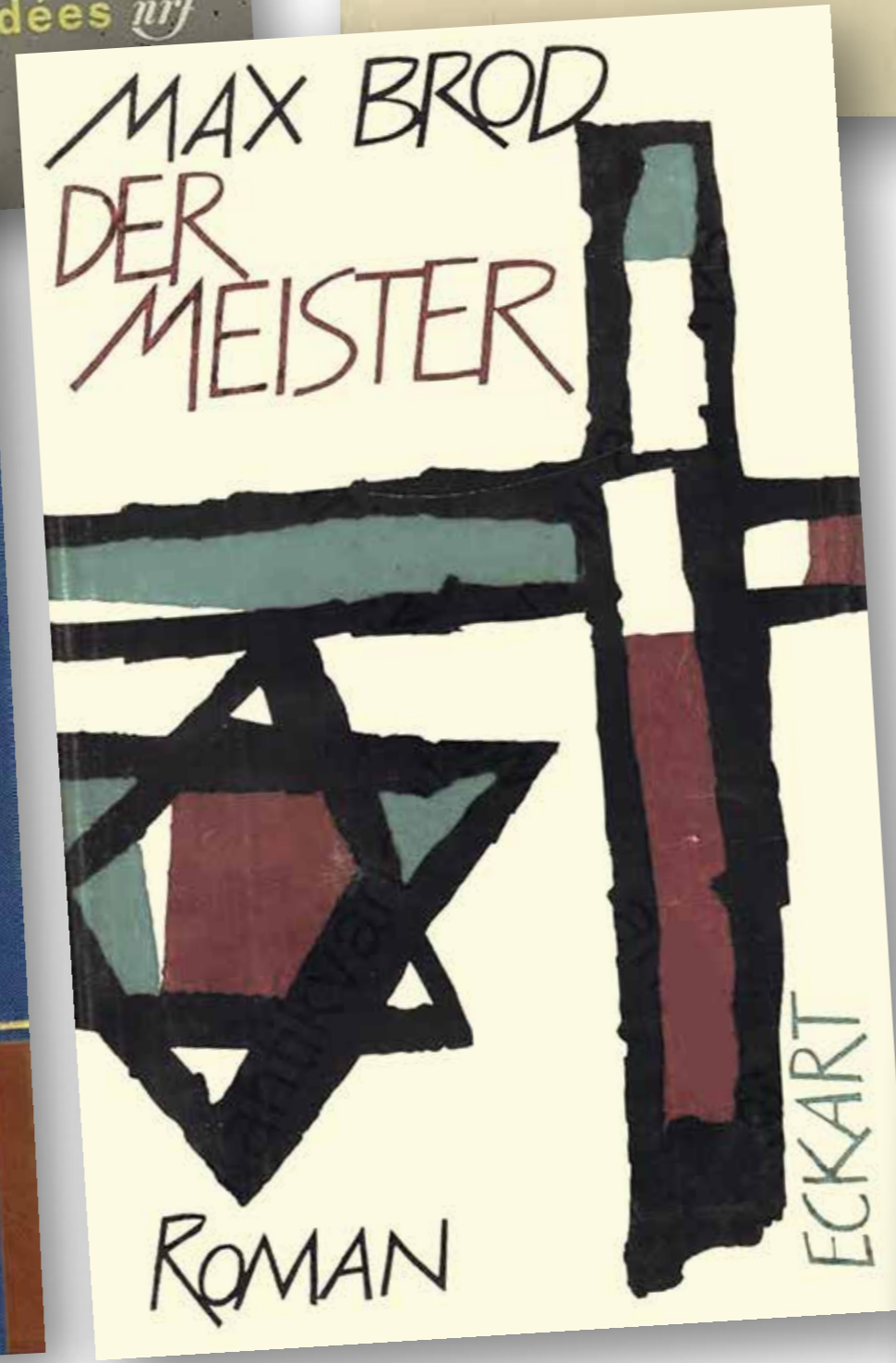
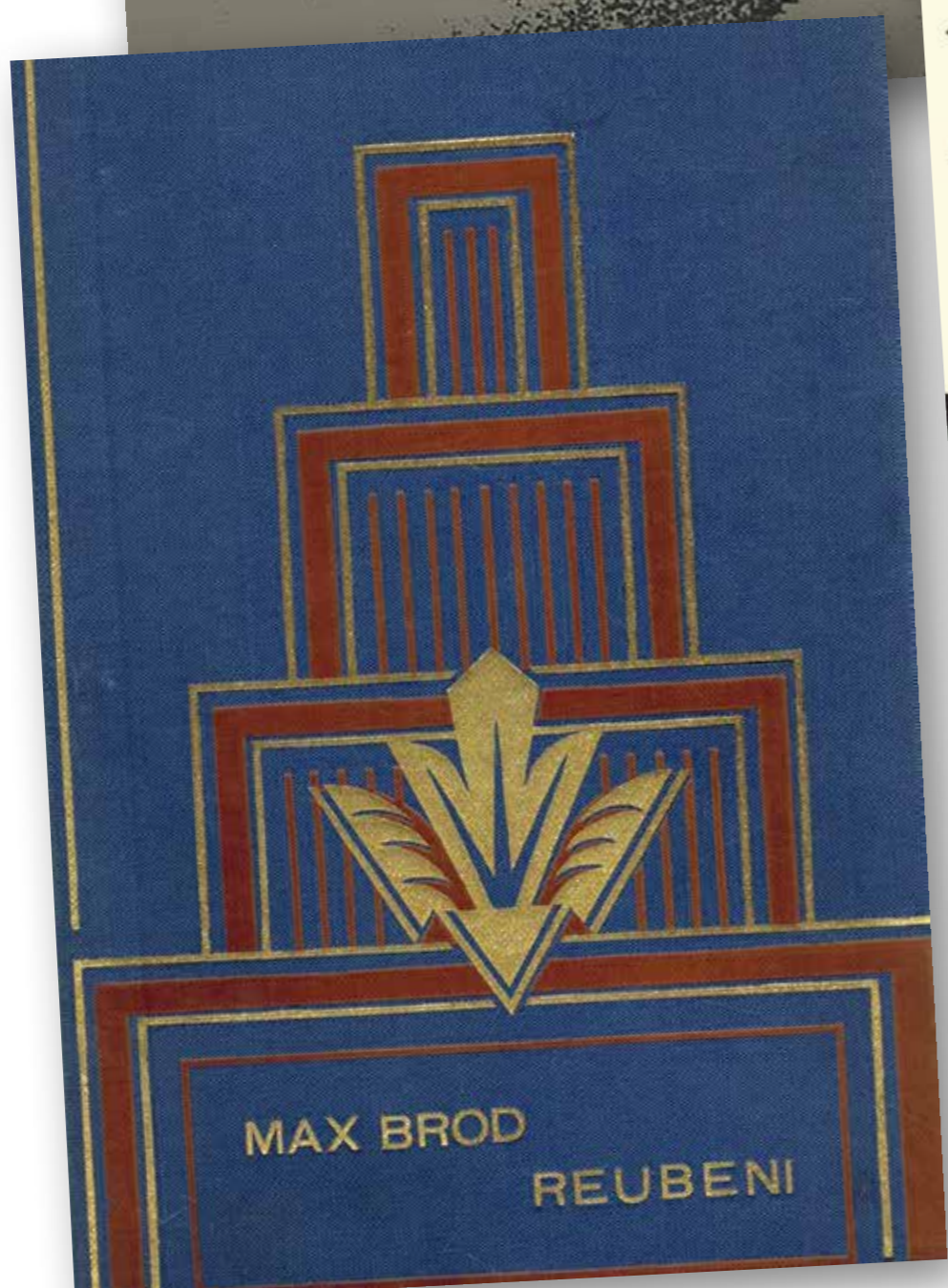
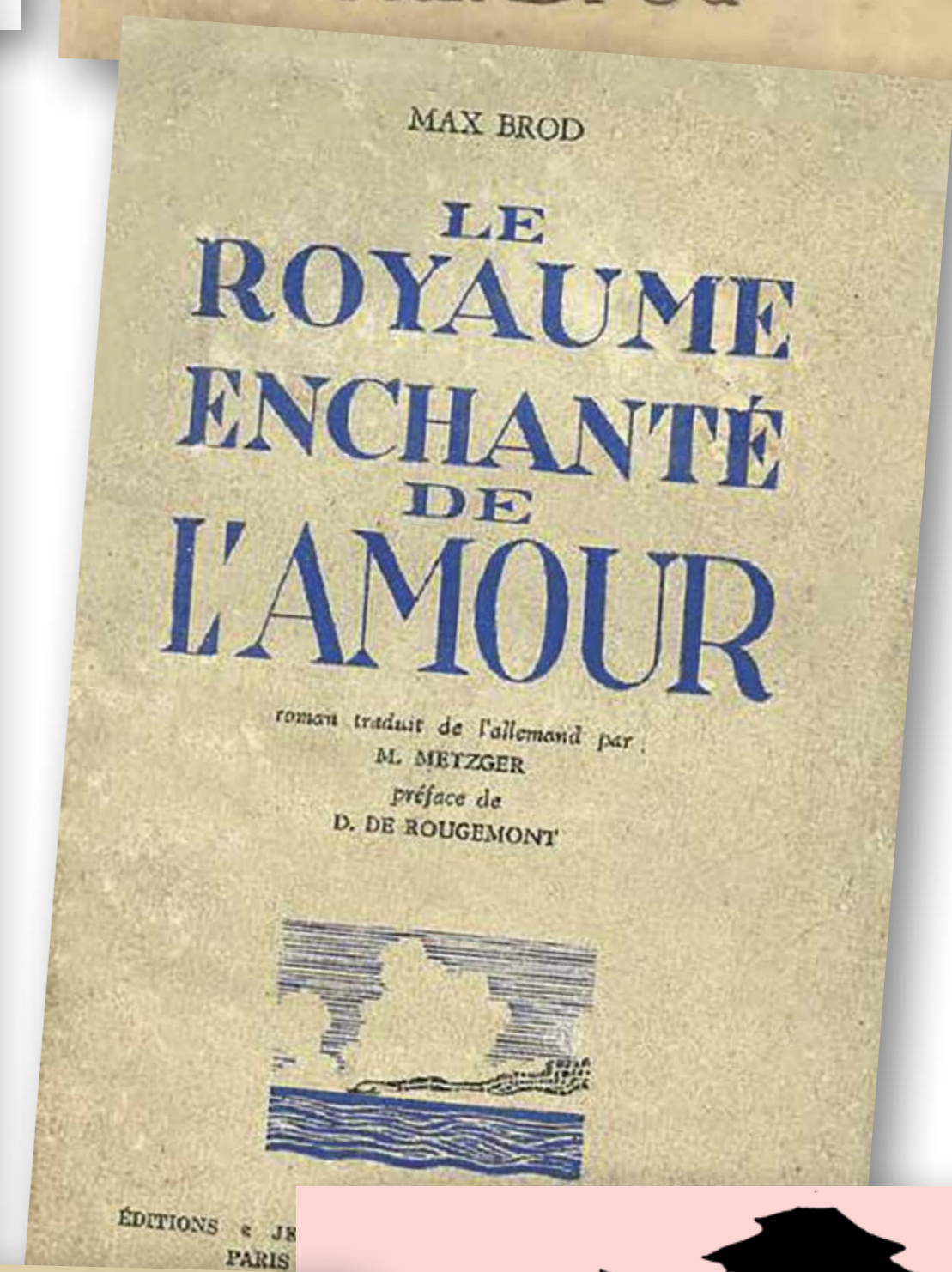
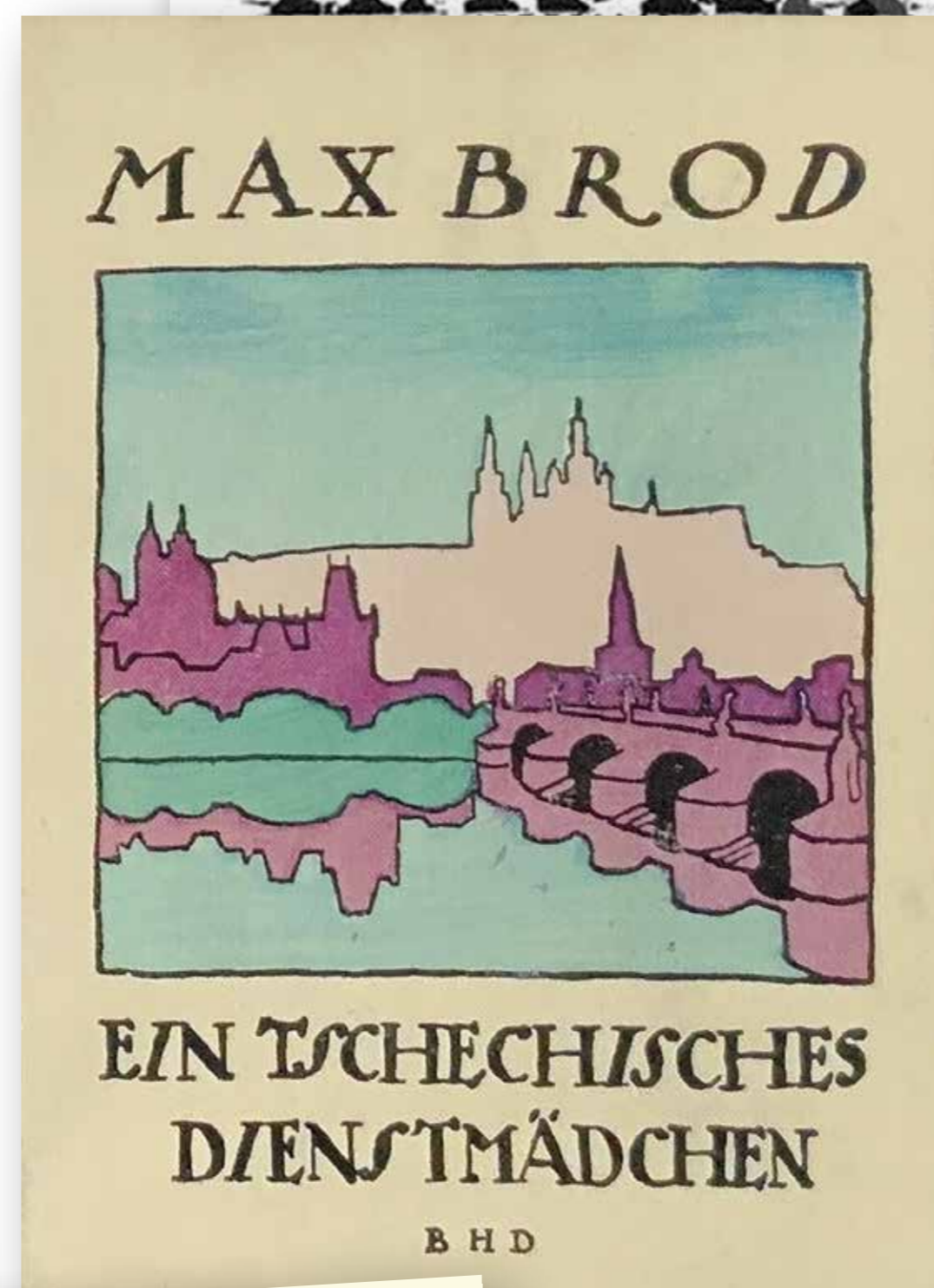
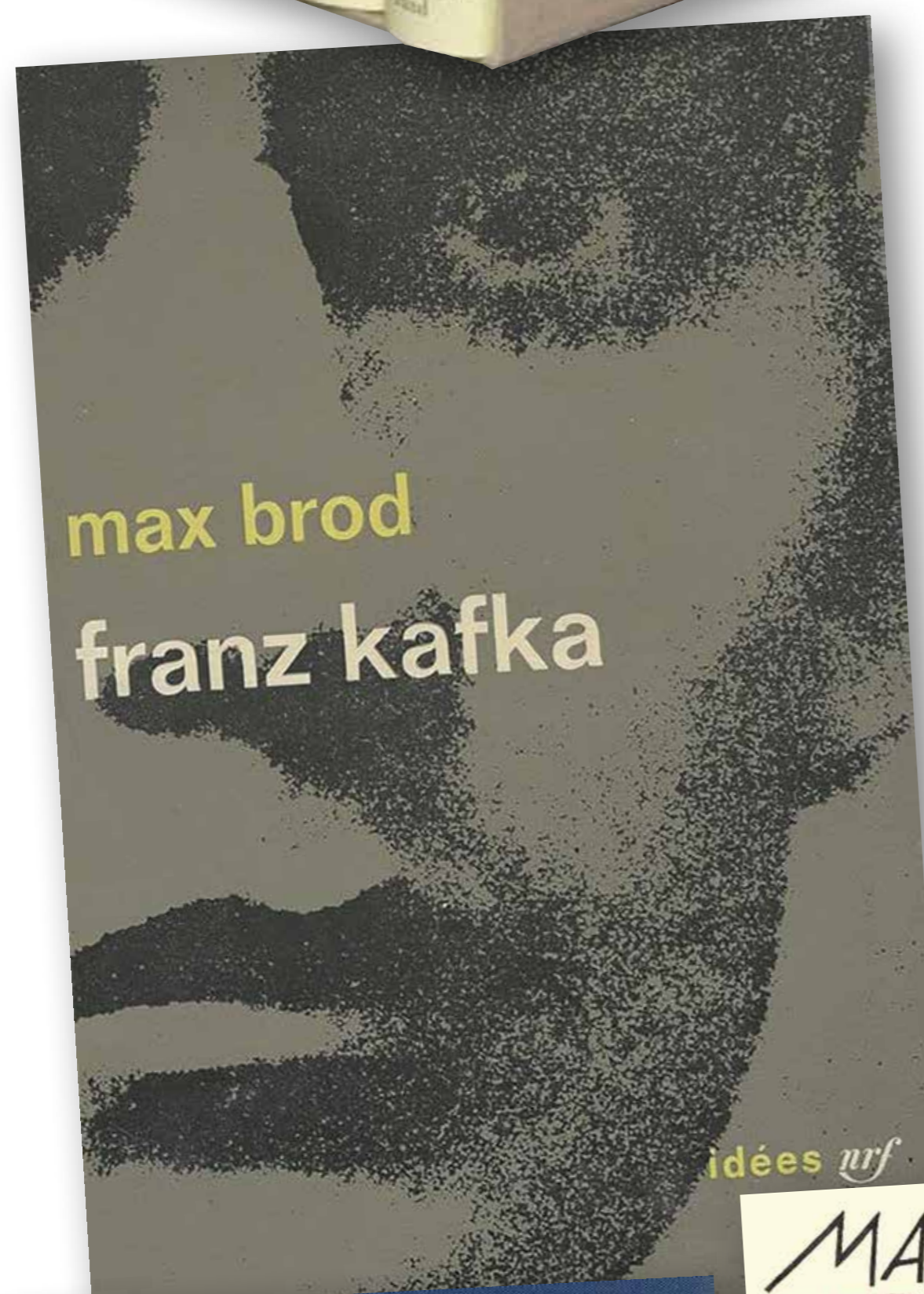
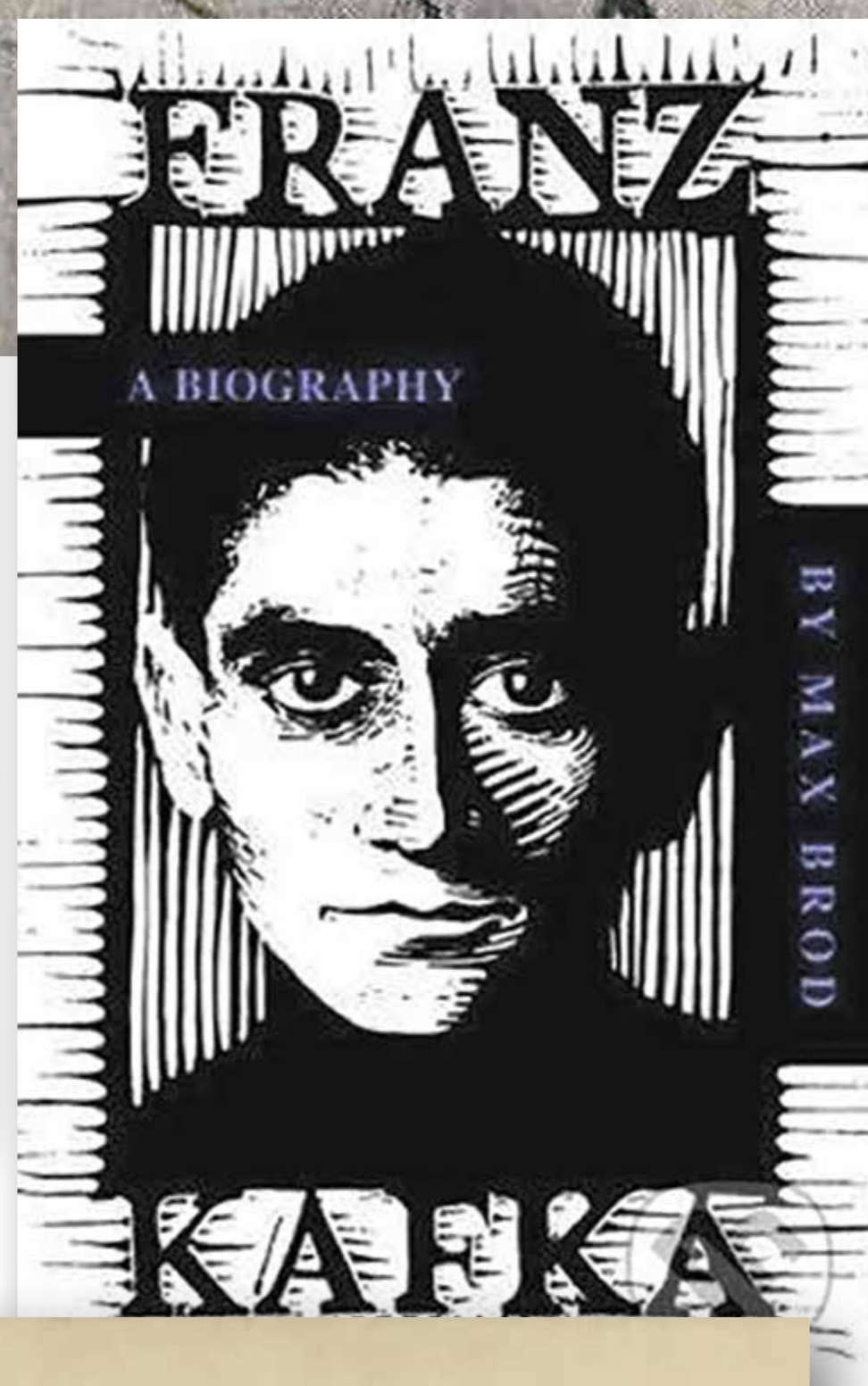
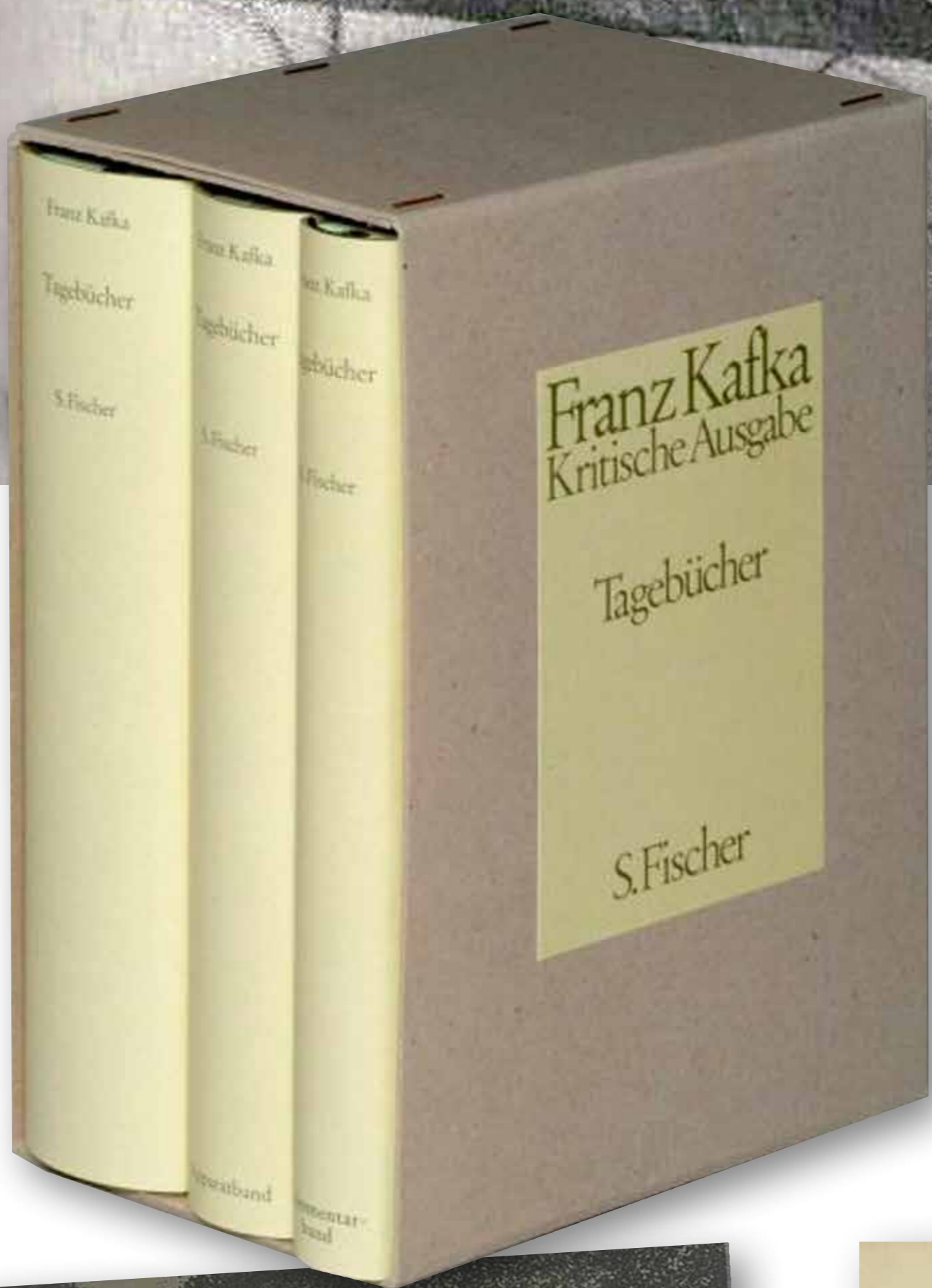
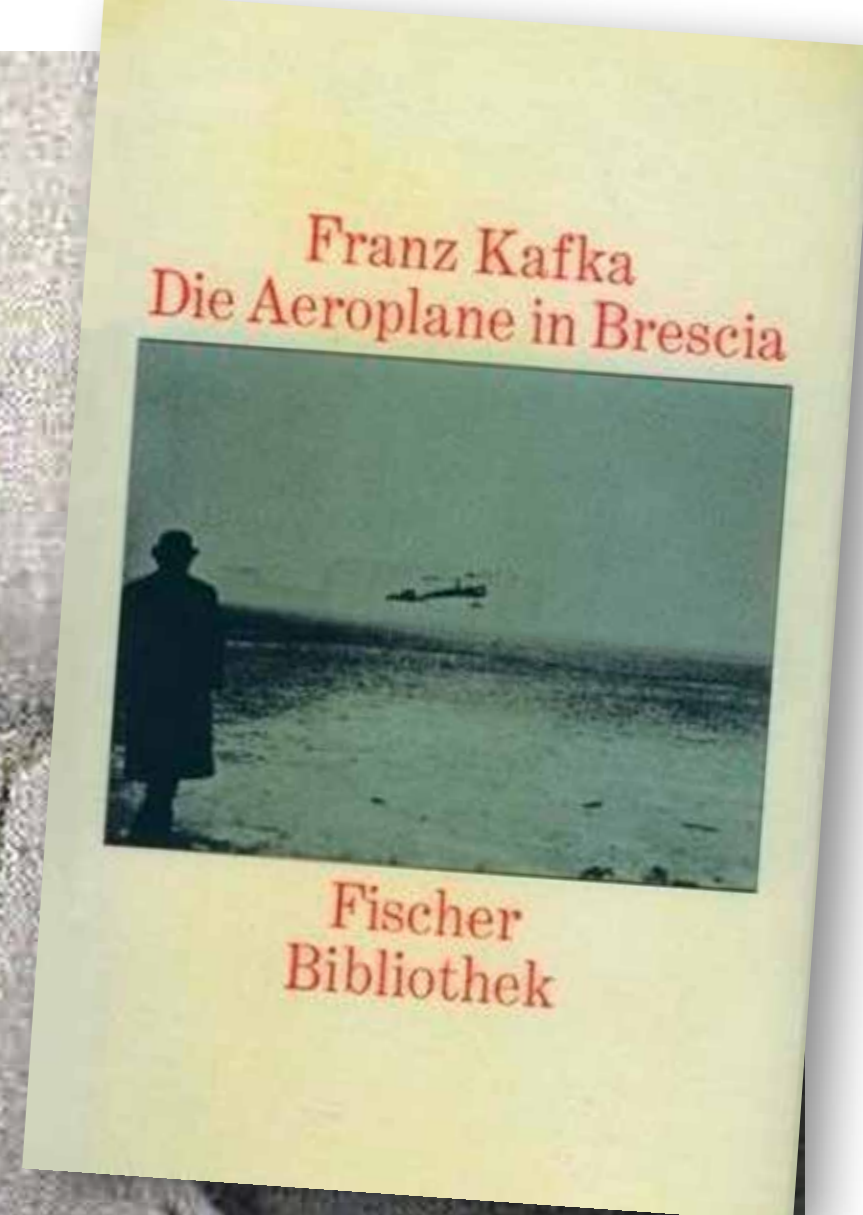
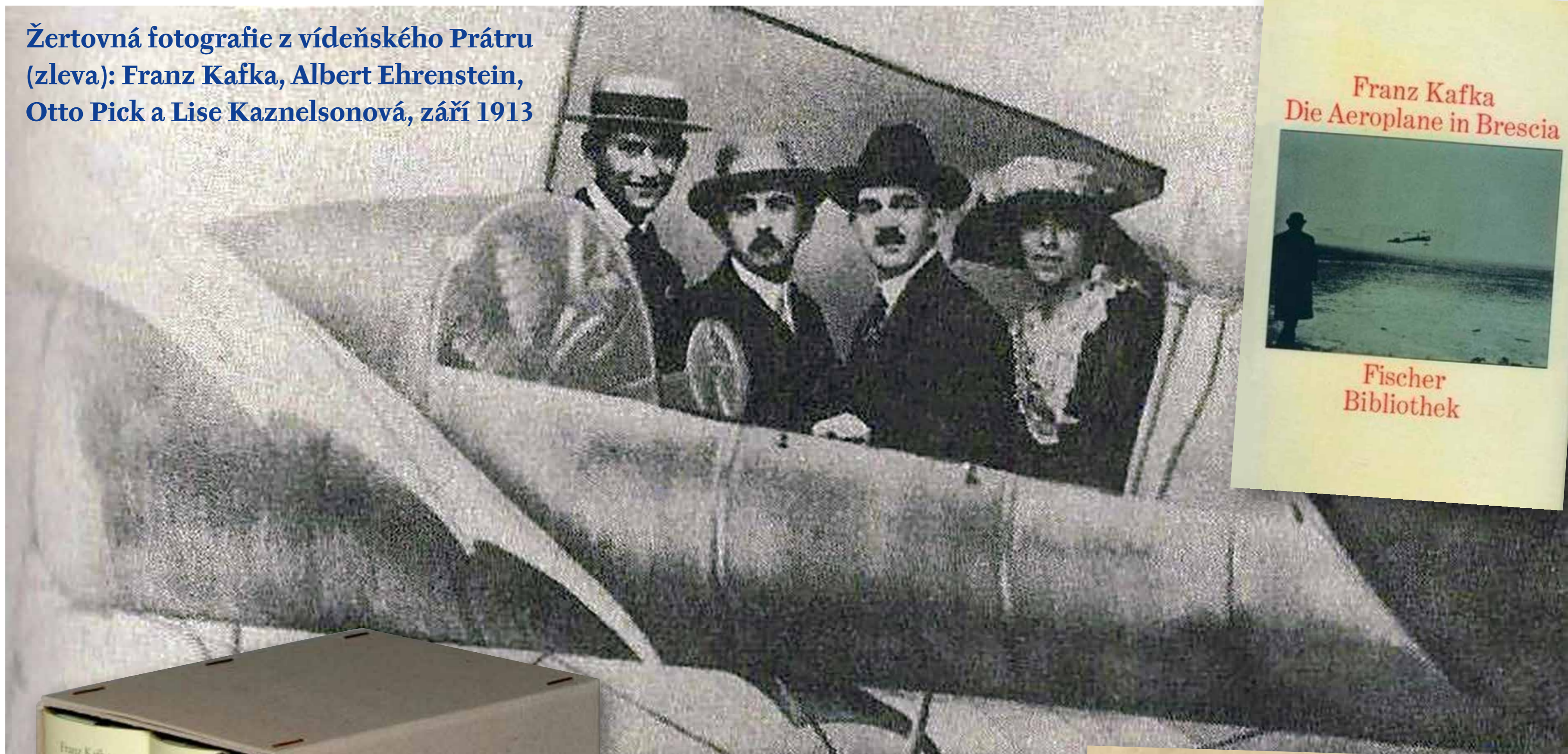
mnoho nadšených příznivců. S autory z Moravy jsme udržovali těsné vztahy. Na Ludwiga Windera jsem už myslel. Ernst Weiß, jenž navázal přátelství zvláště s Baumem a Kafkou, námi otrásl svým dramatem Tanja odehrávajícím se v Rusku, které mělo pamětihodnou premiéru v Zemském divadle v Praze.

MAX BROD

Žertovná fotografie z vídeňského Prátru (zleva): Franz Kafka, Albert Ehrenstein, Otto Pick a Lise Kaznelsonová, září 1913

MAX BROD

Skupinová fotografie s Maxem Brodem (stojícím uprostřed) – hostem kibucu.

Dr. MAX BROD
16, HAYARDEN ST.
TEL-AVIV 19. III. 56

Sehr geehrter Herr Braunuschweig,
Eine Parallele liegt zweifellos vor. Dank für Ihren Hinweis. Allerdings ist der „zweite Sch. bei Sh. Al. nur eine Nebenfigur, bei Kafka in voller Gestalt angeführt. Das in der ganzen Konzeption des vom Reich verfolgten „Ich“ dieser Geschichte (wie heißt im Original, wenn ich nicht irre, ironischerweise „Freunde an den Kinderchen“) gleichfalls eine gewisse Ähnlichkeit mit Kafkas K. anknüpft, ist wohl weniger auf Beeinflussung als auf die gemeinsame Wurzel, den Schmerz der jüdischen Diaspora-Verbannt zurückzuführen. Ich danke Ihnen sehr für Ihre freundlichen Worte und den ganzen Hinweis.
Über Sholem Aleichem, dem

Dr. MAX BROD
16, HAYARDEN ST.
TEL-AVIV Tel Aviv 25. November 57

Dr. MAX BROD
16, HAYARDEN ST.
TEL-AVIV (Israel)

Sehr geehrter Herr Obermedizinalrat Dr. Traubmann,
Für Ihre freundlichen John-Magz-wünsche habe ich meinen herzlichsten Dank entgegenzunehmen. Ihren minimalistischen Freuden und Kulturgeschichtlichen Studien wünsche ich gedenklichen Fortgang.
Mit ergebenen Grüßen
Ihr
Max Brod
7. 8. 55

Dr. MAX BROD
16, HAYARDEN ST.
TEL AVIV, (Palestine) 19. September 1947

Sehr wertes Herr Dr. Mayer,
Sie haben auf der „Zweite Seite der Palestine Post“ vom 12. IX. zwei Artikel über Kafka mit „Kafka: Interpretation“ gebracht. Ich glaube, daß es Ihre Leser interessieren wird, wenn einmal auch meine Ansicht über diese Frage, die so sehr mit meinem Namen verknüpft wird, geäußert werden. Und deshalb habe ich beiliegenden Artikel geschrieben, den ich Ihnen hiermit vorlege.
Mit besten Grüßen, hochachtungsvoll
Ihr
Max Brod

Dr. MAX BROD
16, HAYARDEN ST.
TEL-AVIV Tel Aviv 7. III. 1952.

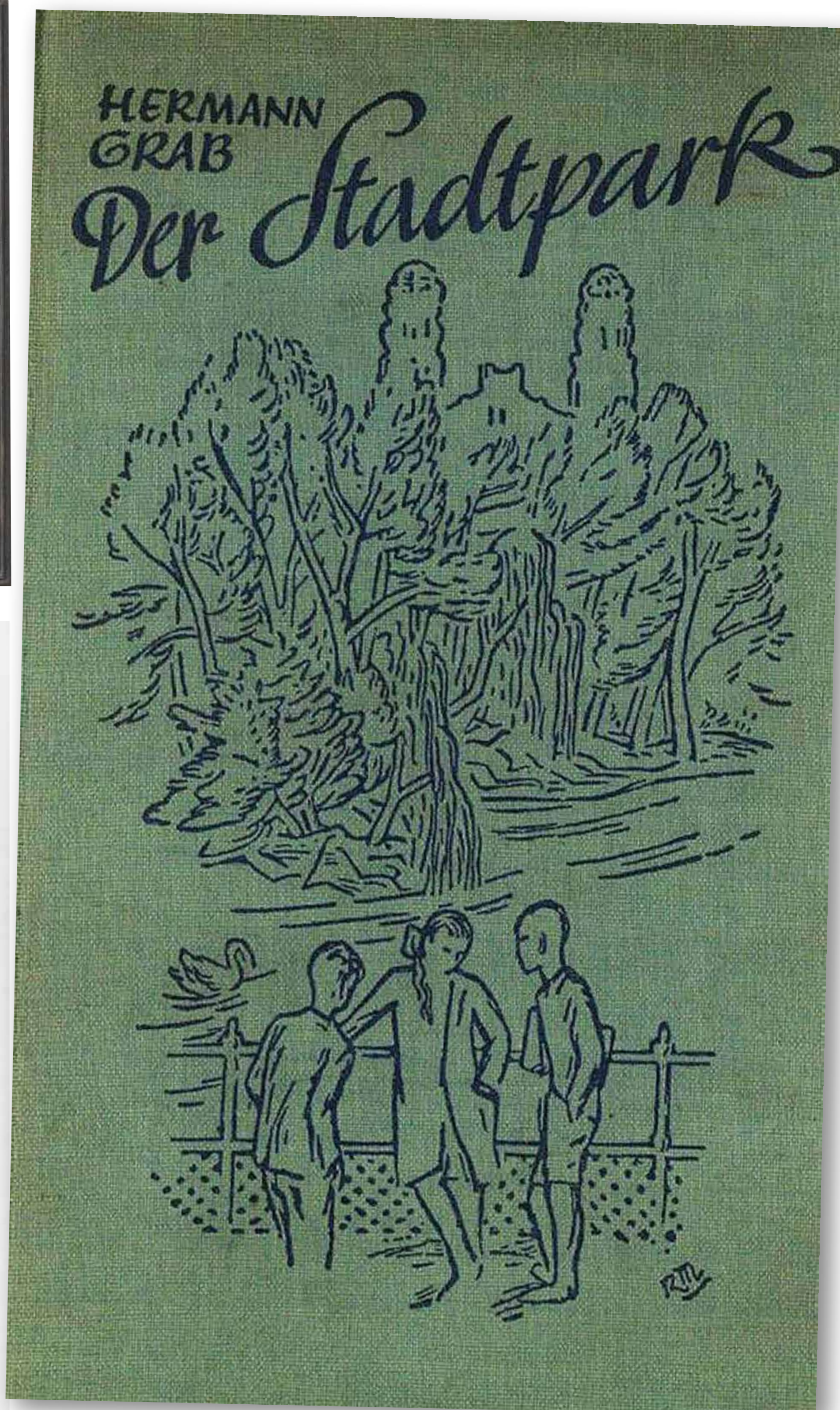
Lieber Herr Geis,
Ich war einfach sprachlos darüber, dass Sie mich gestern vor allen Leuten so angeschrien haben. Ich kenne das nur Ihrem Temperament und Ihrer durch den Tod unseres gemeinsamen Freundes verursachten Erregung zugute halten. In der Sache selbst bemerke ich:
1.) Ich gehöre nicht der Direktion der Habimah an und habe in dieser Angelegenheit nicht zu entscheiden.
2.) Ich werde vor der nächsten Vorstellung der „Habimah“, die der Beerdigung Gronemanns folgt, Worte des Gedenkens für ihn vor dem Vorhang sprechen. Es dürfte Ihnen bekannt sein, dass man nach jüdischem Gebrauch vor der Beerdigung keine Trauerrede hält.
3.) Dies dürfte auch der Grund sein, dass auch in der Festvorstellung des „Kammertheaters“ am gleichen Abend, so weit ich dem Davor entnehme, keine Gedenkrede auf Gronemann gehalten wurde.
Mit besten Grüßen
Max Brod

MAX BROD

Osamělý ve své okamžité dokonalosti bez viditelného přípravného stupně stojí jiný mladý spisovatel (a hudebník) Hermann Grab se svou jedinou knihou *Der Stadtpark* (Městské sady). Má jen 110 stran. Ale jakých stran! Graba srovnávali s Kafkou, s Proustem. Pravda úplně prostě říká, že je zcela svébytný, přestože se samozřejmě u leckterého mistra naučil, co se naučit dalo. Ale to hlavní (jsem už skoro unaven opakovat tuto samozřejmost) vyvěrá z tajemných zdrojů, nepochopitelně, věčně extaticky, svatě. Grab dokáže čerpat z části našeho pozemského světa nový význam, a sice tak, že zviditelňuje tajemné jádro člověka a věcí, jež žijí jako lidé (je to neuvědomělá spojnice s Wolkerem?). Grabova rodina patřila k nejbohatším patricijským rodinám v Praze. Byla tak bohatá, že byla dokonce pokřtěná – což v Praze v jistých židovských kruzích platilo za nejvyšší společenský stupeň, na který se člověk mohl dopracovat, ale jinak se na okruhu známých a na habitu takto vyznamenaných nezměnilo nic nebo jen málo. Hermann Grab se dostal do New Yorku. Co se stalo s jeho rodinou, nevím. Zřejmě v Americe už nežil dlouho. Nikdy mi nenapsal. Prý dával v New Yorku (jak jsem se doslechl) hodiny klavíru a zemřel nemocný a chudý.

Hermann Johann Grab (1903–1949),
vlastním jménem Heřman rytíř Grab z Hermannswörthu,
spisovatel a hudebník

MAX BROD

DER SCHRIFTSTELLER
FRIEDRICH TORBERG

1908 — 1979

BESUCHTE VON 1919 BIS 1921

DIESE SCHULE.

KULTURVEREIN KLUB ALSERGRUND

[Odkaz na výstavu Friedrich Torberg](#)

IN DIESEM HOTEL WOHNTE
PETER ALTENBERG

IN DEN JAHREN VON
1913 BIS 1919

FRANZ KAFKA
UND
MAX BROD

STIEGEN HIER
MEHRERE MALE AB

ÖSTERREICHISCHE GESELLSCHAFT FÜR LITERATUR

PAMÁTCE
DR. MAXE BRODA

PRAŽSKÉHO RODÁKA
SPISOVATELE A MYSLITELE
PRŮKOPNÍKA
ČESKÉ KULTURY V ZAHRANIČÍ
PŘÍTELE FRANZE KAFKY
A VYKLADATELE JEHO DÍLA

ŽIDOVSKÁ NÁBOŽENSKÁ OBEC
V PRAZE

MAX BRÖD

Rëubeni Fürst der Juden

27. 5. 1884
ZDE SE NARODIL
MAX BROD
SPISOVATEL
PROPAGÁTOR
ČESKÉ KULTURY
NEJLEPŠÍ PŘÍTEL
FRANZE KAFKY
ZEMŘEL V TEL AVIVU
20. 12. 1968